

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DERRIDA SÖZLÜĞÜ

Charles Ramond

λόγος

Referans Sözlükler / Filozoflar Referans Sözlükler / Filozoflar

SaY

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

DEPRIDA SÖZİÜĞÜ

Charles Raymond

Ücretsiz

Derrida Sözlüğü

Jacques Derrida

Jacques Derrida, 15 Temmuz 1930'da El-Biar'da, (Cezayir) doğdu; Paris'te öldü. 1962 yılında Husserl'in *Ursprung der Geometrie* (Geometrinin Kökeni) adlı çalışmasını uzun bir önsözle Fransızcaya çevirdi. 1964'e kadar Sorbonne Üniversitesi'nde, 1965'ten sonra da Ecole Normale Supérieure'de asistanlık yaptı. 1967'de *La Voix et le phénomène, Introduction au problème du signe dans la phénoménologie de Husserl* ve *De la Grammatologie* kitaplarını yayınladı. Derrida, felsefe tarihinde hem söz hem de akıl anlamlarına gelen logos-merkezciliğin egemenliğini eleştirdi ve yazının ikincil ve yabancılaştırıcı olarak görülüp değerden düşürülmesinin gizlediği stratejileri açığa vurmaya koyuldu. Bu "açığa vurma" işlemi, bilinen kuramsal söylemlerin ötesine "edimselliği" de hesaba katan farklı yazı stratejileri de gerektirdiğinden, Derrida'nın metinleri giderek merkezden yoksun bir kırılmaya uğrayıp marjinalize oldu. Adı neredeyse "yapısöküm" uygulamasıyla özdeşleşen ve çoklarının son büyük filozof olarak görülen Derrida'nın diğer önemli yapıtları arasında *L'écriture et la différence* (1967), *La Dissémination* (1972), *Glas* (1974) ve *La Vérité en peinture* (1978) sayılabilir.

Charles Ramond (1957, Paris)

Bordeaux 3 Michel de Montaigne Üniversitesi'nde felsefe profesörü olan Ramond, 2003-2010 yılları arasında sırasıyla CREPHINAT (Doğa Üstüne Felsefi Araştırmalar Merkezi) ile LNS'in (Aydınlanma, Doğa, Toplumlar) kuruculuğunu ve yöneticiliği yapmıştır. Eylül 2010'dan beri Paris-8 Vincennes Saint-Denis Üniversitesi Bilim Felsefesi ve Kültür Epistemoloji Kürsüsü'nde profesör ve Çağdaş Mantıklar İnceleme ve Araştırma Laboratuvarı'nda (LLCP) idarecidir. Kalem aldığı bazı felsefi yapıtlar şunlardır: *Qualité et quantité dans la philosophie de Spinoza* (PUF, 1995); *Derrida: la déconstruction* (PUF, 2008); *Le Vocabulaire de René Girard* (Ellipses 2009); *Spinoza: Nature, naturalisme, naturation* (PU Bordeaux, 2011)

Derrida Sözlüğü

Charles Ramond

Fransızcadan Çeviren
Ümit Edeş

Say Yayınları

Referans Sözlükler / Filozoflar

Derrida Sözlüğü - Charles Ramond

Özgün Adı: *Le vocabulaire de Derrida*

ISBN 978-605-02-0030-0

Sertifika No: 10962

Copyright © Ellipses Édition Marketing S.A., 2002

www.editions-ellipses.com

Türkçe Yayın Hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Fransızcadan Çeviren: Ümit Edeş

Dizi Editörü: Murat Erşen

Editör: Derya Önder

Sayfa Düzeni: Tülay Malkoç

Kapak Tasarımı: Gülizar Çilliyüz

Baskı: Lord Matbacılık

Topkapı/İstanbul

Tel: (0212) 674 93 54

1. Baskı: Say Yayınları, 2011

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: say@sayyayincilik.com

www.sayyayincilik.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: dagitim@saykitap.com

online satış: www.saykitap.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Achose	11
Actuvirtualité, Artefactualité	12
Addiction (Bağımlılık), A-diction	13
Adestination	16
Anaparalyse	17
Anarchivique, Archiviolithique, Anarchiviolithique, Archiviologie Générale	18
Anthérection, Énanthiose	19
Archi-écriture	21
Arriver, Arrivée (Varmak, Varış)	26
Athèse	28
Atomystique	30
Aussi sec, Du même coup, Toujours Déjà (Derhal, Bu Arada, Zaten, Her zaman)	32
Auto-bio-thanato-hétéro-graphique	35
Autour (Konusunda / Etrafında)	36
Basiléo-patro-hélio-théologique	39
Bellépoque (Güzelçağ)	40
Bildopédique	41
Bind, (Bağlamak, Bağlayan Şey; Sargı)	
Bindinat	42

Bobinarité.....	44
Carno-phallogocentrisme.....	45
Cartepostalisation.....	46
Catastrophique.....	47
Circonfession.....	48
Concubinaison.....	50
Contre (Karşı / Yakın)	51
Coup de donc (O Halde Darbesi)	53
Décision (Karar)	55
Déconstruction (Yapıbozum / Yapisöküm)	58
Déformatique	64
Demourance.....	65
Désastrologie.....	66
Destinerrance, Adestinerrance	67
Dichemination	69
Différance.....	70
Dissemence	77
Dissimulacre	78
Donner (Vermek)	79
Double (Çift / İkiz)	80
Egodicée.....	81
Électro-cardio-encéphalo-LOGO-icono- cinémato-biogramme	82
Émajusculation, Majusculer.....	83
Endépêcher	84
Ensigner	85
Entre (Arasında).....	86
Éructojaculation.....	87
Exappropriation, Exappropriatrice	88
Expirose.....	90

Fantômachie, Fantômaticité, Hantologie,	
Exorçanalyser	91
Fors (-den başka)	94
Fort-da-sein	95
Grammatologie	97
Gramophone, Gramophonie,	
Télégramophone, Effet de Gramophone,	
(Gramofon Etkisi), Mégaprogramophone,	
Mégaprogrammotéléphonique	105
Graphique (la)	107
Grefte, Citationnalité (Aşı, Aktarımsallık,	
Alıntılanırlık)	108
Gynémagogie	114
Hantologie.....	115
Homohégémonie, Homohégémonique	116
Hostobiographie	117
Hymen (Kızlık Zarı, İzdivaç)	118
Indécidable, Indécidabilité (Belirsiz, Belirsizlik,	
Karar Verilemez, Karar Verilemezlik)	119
Indirection, Irrectitude (Yönsüzlük, Eğrilik) ..	127
Itérabilité (Yinelenebilirlik)	128
Lettredamour (Aşkmektubu)	133
Médiagogique	135
Milieu (Orta)	136
Mondialatinisation (Dünyayı-Dünya Çapında	
-Latinleştirilme)	137
Monumanqueme	138
Oblique.....	139
Obséquence (Logique de l')	140
Onto-spéléologie	142

Pas (Adım)	143
Pénètre	144
Perfumatif	145
Perverformatif	146
Phantomaton, Phantomatonique	147
Pharmakon (Ecza, İlaç, Zehir)	148
Phonemanon	155
Phonocentrisme, Phonologisme (Şesmerkezcilik, Sesbilimcilik)	156
Plus-Que-Présent (Şimdiki Geçmiş Zaman)	157
Pompe Funèbre (Cenaze Alayı)	158
Préservatif	159
Proprénom (Özelönad)	160
Répétition (Yineleme, Tekrar)	161
Restance (Kalış)	168
S'appeler (... Adında olmak / Adı... olmak / diye çağrılmak)	171
Stricture, Déstricturation	172
Sublime (Yüce)	173
Supplément (Ek, İlave)	174
Sur (Üzerinde, Üstüne)	175
Télekommeiny (Ayetullah)	177
Télé-orgasmisation	178
Télérhétorique (ya da Métatélérhétorique) ..	179
Théologème	180
Topolitique, Topolitologie	181
Verginité	183
Vérité (Doğruluk / Hakikat)	184
Kaynakça	187

ÖNSÖZ

Derrida'da *sözcükler kavramlara* sıçrama tah-tası değil, daha çok kavramların takıldıkları en-geller ya da düştükleri tuzaklardır Bu yüzden felsefe tarihinin büyük kısmı, özellikle de "me-tafizik" denen [şey] engellenen bir atılımın (un envol contrarié) traji-komik tekrarını yazmıştır böylece.

Bununla birlikte Kant'tan farklı olarak Derri-da, bir *kavram* eleştirisi değil, metafizikte reform ya da onarım (restorasyon) hiç değil, temel ara-cı söz (verbal) olan bir *yapıbozum* önerir: [öyley-se] geleneksel felsefelerin en temel bazı "kav-ramlar"ının (daha doğrusu "terimler"inin) (ör-neğin Platon'daki *pharmakon* ya da Rousseau'daki *ekleme*) özünde bulunan muğlaklığı (am-biguïté) gözler önüne sermek ya da genellikle, "felsefe" adı altında kabul edilen "kavramsal" kurulumların / yapıların (constructions) *fiili* kırıl-ganlığını ortaya çıkarmak veya ortaya çıkarttır-mak üzere ustaca uydurulan yeni sözcüklere (néologisme) (örneğin "différance") başvurarak bu muğlaklığı yaratmak söz konusu olacaktır.

Bu yapıbozum *pratiği* (ki görüldüğü gibi *teorik* eleştirinin tam karşıtıdır) o halde temel olarak iki sözcük (terim) kategorisine dayanır: bir yandan, geçerli dilin her yerinde bulunuşları önermelerin anlamını (oldum olası) dağıtan / yayan (*disséminer*) ve serpen (*dissiper*) *belirsiz* (*indécidable*) sözcükler ("adım", "arasında", "varmak" vs.), diğer yandan da (bugün ve belki yarın, çünkü dil uydurulmuş yeni sözcüklerle yaşar) anlamın bu yaşamını çoğalma / dölleme ve serpilme içinde devam ettiren ve genişleten *bileşik* sözcükler.

Böylece Derrida'nın ("söz dağı" ile aynı töze ait olan) girişiminin doğası, kullandığı, yarattığı ya da analiz ettiği terimlerin mümkün olduğunca geniş bir dökümünü gerektiriyordu. O halde bu *Sözlük*'te, yerleri saptanmış ve kısaca açıklanmış halde Derrida tarafından kullanılan "belirsiz" ya da "bileşik" sözcüklerin hemen hemen hepsi (2001 sonbaharına kadar) ve ayrıca Derrida'nın jestinin mantığını ve tutarlılığını açık biçimde yerine oturtmayı amaçlayan daha çok geliştirilmiş belli sayıda başlık ("yapıbozum", "yinelenebilirlik" vs.) yer alacaktır.

A

Achose

Bileşik sözcük. Bir hantologie'nin* karakteristik kendiliği olan *achose* (yoksunluk belirten "a" ile) hemen hemen "şey" in (*chose*) karşıtı olan bir "şeyimsi" dir. Bu, yolu şaşırtan bir "gerçeklik" e uyarlanan çelişkili bir sözcüktür: "Adcılık, kavramcılık, gerçekçilik, bütün bunlar Şey ya da hayalet diye adlandırılan *Achose* tarafından yoldan çıkartılır" (*Spectres de Marx*, ** 220).

☞ *Bkz. fantômachie.*

* Kitap boyunca bütün maddelerde italikle gösterilen sözcükler (çoğunlukla) bu *Sözlük*'teki diğer maddelerle ilgilidir.

** *Marx'ın Hayaletleri*, Ayrıntı, 2001, Çev. Alp Tümertekin. Bu çeviride "Hantologie"nin karşılığı olarak "musallatbilim" önerilmiştir.

Actuvirtualité, Artefactualité*

Bileşik sözcükler. Bunlar “genel olarak gündemi / fiiliyatı (actualité) yaratan [şeyi] belirten” “iki özellik”tir (*Échographies –de la télévision*, 11, 14 ve devamı). “Actuvirtualité”; “gücül” (virtuel) ile “gerçek”in (réel), televizyonda verilen bilgileri karakterize eden içsel karışımını [iç içe geçmişliğini] belirtir. “Artefactualité” bunları “fiili / güncel” ile “yapay” (artificiel) karmasına göre gösterir: gündem / fiiliyat aynı zamanda insan elinden çıkmış bir *yapımdır* (artefact). Burada *belirsizlik* (indécidabilité) kuramının en genel gereklerine uygun olarak, bunlar hakkında metafiziğin en eski karşıtlıklarını sürdürmeden çağdaş iletişim araçlarını açıklamak söz konusudur: o halde fiili / güncel olanda gücül olan, olguda yapay olan (ve doğrudan olanda [canlı yayında] ertelenmiş / farklılaşmış olan) *zaten her zaman vardır*.

* Acte: edim, actuel: edimsel, [ayrıca gündem, güncel], fiili, bilfiil; virtuel: gücül, potansiyel, bilkuvve. Artefactual: İnsani eylemle [belli bir amaç için] yapılmış, insan eliyle üretilmiş, insan elinden çıkmış; özellikle arkeolojide kazı vb. yöntemlerle yıllar sonra ortaya çıkarılan nesne.

Addiction (Bağımlılık), A-diction

"Addiction" İngilizcedeki *to addict*'ten (-a/-e bağımlı olmak) türetilmiştir (Bkz. "Rhétorique de la drogue", *Points de suspension* içinde, 241-267). Tıpkı "ek / ilave" (supplément) olarak alınan ("zehir", "ilaç", "*pharmakon*") "uyuşturucu madde / ecza" (drogue) ile ilgili her şey gibi, "addiction" da öncelikle bazı kavramsal ayrımları bulandırır.

(a) "şey" ile "kavram" ya da "söylem / söz" (discours) arasındaki, "doğal" nesne ile "uzlaşımsal" ya da "kurumsal" (institutionnel) nesne arasındaki ayrımı (aslında, görünüşe rağmen, "doğada" uyuşturucu madde yoktur, bu yüzden bir uyuşturucu madde her zaman bir "kurumsal nesne"dir, sırası geldiğinde belli bir "retorik" in nesnesidir / konusudur); (b) buna göre; "uzmanlar" ile "uzman olmayanlar" arasındaki ayrımı (çünkü "uyuşturucu madde" denen şeyin kısıtlanması *zaten her zaman* sorunlu olmuştur ve dolayısıyla hiç kimse bu konuda nesnel olarak bir "uzmanlık" kazanamaz); (c) "betimlemek" ile "buyurmak" arasındaki ayrımı (ve böylece "bilimsel", "betimleyici", "nesnel" bir bakış açısı ile "ahlaki", "buyurucu", "toplumsal" ya da

"kurumsal" bir bakış açısı arasındaki ayrım örtük olarak yeniden tartışma konusu yapılır): " 'uyuşturucu madde' lafı edilir edilmez, her 'bağımlılık'tan (addiction) önce, buyurucu ya da normatif bir 'diction'* (söylem) iş başındadır" (242); (d) "kamusal" ile "özel", "yasal / meşru" (licite) ile "yasak / gayrimeşru", "yabancı" ile "yerli" arasındaki ayrımı; (e) "asıl" (propre)** ile "asıl olmayan" arasındaki ayrımı (aslında uyuşturucu madde, duruma göre, eş zamanlı olarak bireyin fiziksel kimliğini / özdeşliğini veya bütünlüğünü bozucu olarak ya da onu onarmayı veya sürdürmeyi sağlayan olarak anlaşılır: öyle ki, örneğin, "uyuşturucu madde" ile "besin" arasında ayrım yapamaz hale geliriz); (f) buna göre, "sağlıklı" ile "sağlıksız" arasındaki ayrımı (bunun en açık örneği, bazen "uyuşturucu"ya karşı "ilaç / deva" olarak ve açıkça dopingle "zehirlenme"nin en önde gelen alanlarından biri olarak anlaşılan spordur).

Bizim toplumlarımız sonuçta haklı olarak "uyuşturucu maddeler"i, üzerine dayandıkları temel kavramsal ayrımlara zarar vermeleri bakımından çok ciddi bir tehdit olarak görürler. Bizler devletler arasında olduğu gibi, kavramlar arasında da açık sınırlar, mülkiyet / özgülük

* Okuma ya da söyleyiş biçimi, sözcükleri seçip sıralama.

** Asıl, gerçek, kendi, öz, özel, özgü (yani karışmamış, kirlenmemiş, temiz). Mülkiyet (propriété) kelimesi ile arasındaki mantık ilişkisine dikkat çekelim.

(propriété) ve temizlik (propreté), sağlık ve bütünlük / bozulmamışlık düşleriz: ama (hayvanlarda, insanlarda ve bilgisayarlarda söz konusu olan) ilaç, parazit ve virüs yoluyla bulaşmalar bu düşü bir hayal haline getirmektedir: bu bulaşmalar *zaten her zaman* başlamıştır, çünkü "virüsün yaşı yoktur" (265).

Adestination

Bileşik sözcük. “Gidilecek yere” (à destination)* varmak, varılması gereken yere varmaktır; ama “*adestination*” gidilecek yer olmadığını gösterir (“a” yoksunluk bildiren ön ektir). *Çalınan Mektup*** üzerine seminerinde bir mektubun *her zaman* gideceği yere vardığını ortaya koyan Lacan’ın tersine Derrida bir mektubun gideceği yere *asla* varmadığı düşüncesindedir (öyleyse *adestination* varış yerinin “trajedi” sidir – *La Carte postale* 35, 79): aslında bir mektup ancak kamuya açık olmak koşuluyla okunabilir: ben onu okuyabilirim çünkü herkes onu okuyabilir, herkes onun gideceği yerdir, o halde ayrıcalıklı bir varış yeri yoktur. Böylece *adestination* yazılı ize / işarete / damgaya (marque) özgü *yinelenebilirliğin* (itérabilité) sonuçlarından biridir.

☞ Bkz. *atomystique*, *cartepostalisation*, *destinerrance*.

* Destination kelimesinin anlamında en azından birkaç nüans ayırt edebiliriz. İlk olarak (örneğin bir tren ya da otobüs hattının) son durağı, varış yeri; sonra (örneğin bir mektubun) gönderileceği yer ve yazgı (destin).

** Edgar Ailen Poe’nun bu ünlü hikayesi ve Derrida’nın yorumu için bkz. Lacan, Derrida, *Çalınan Poe, Psikanalitik Devekusu Diyalektiği [Le facteur de la Vérité]*, Birey, 2005, çev. Ali Utku, Mukadder Erkan.

Anaparalyse

Bileşik sözcük. Derrida *La Carte postale*'da "Sokrates, Platon" çiftinden söz ederken şöyle yazar: "İnsanlar (...) bu eski çiftin ne derece her şeye karışıp her şeyi kendilerine yontarak ve bizi yüz yıllardır kendi yorulmak bilmez kocaman anaparalizlerine bulaştırarak ta en mahremimizi istila ettiklerini fark etmiyorlar mı?" "Anaparaliz" açık biçimde "analiz" ile "paraliz" in (paralyser: felç etmek) bir karışımıdır: Bu sözcük demek ki hem analitik yönüyle Platon felsefesini (örneğin ünlü tanım arayışları ya da doğal eklemelenişlerine göre kavram "bölümlemeleri" jesti) hem de Sokrates'in (kendisi baldıranla felç edilmeden önce) muhataplarını torpil balığı gibi "felç ettiğini" iddia eden efsaneyi çağırıştırıyor – *La Carte postale*'da sürekli psikanalize başvurduğunu da unutmayalım. Derrida'nın muğlak ve hızla çoğaltan / dölleyici metinleri *anaparalyse*'e karşı sürekli bir meydan okumadır: "*Paralyse* artık kıpırdanmadığı, yürünemediği değil, ama Yunanca tabiri caizse, artık ilişki / bağ olmadığı, her türlü ilişkinin düğümünün çözüldüğü / sonuca bağlandığı (başka bir deyişle, kuşkusuz, analiz edildiği) ve bu nedenle de, (...) hiçbir şeyin artık ilerlemediği anlamına gelir." (*La Carte postale*, 138-139; 359-412; *Parages*, 74, 79, 83).

Anarchivique, Archiviolithique, Anarchiviolithique, Archiviologie G n rale

Bileşik sözcükler. "Anarchivique" hem yoksunlaştırıcı "a" ile "arşiv"den (bu anlamda, arşivin tersi  lan şey olacaktır) hem de "anarşik" ile "arşiv"den (bu anlamda da, hem düzensiz olan şey hem de, çelişik olarak, arşive bağlı / ait şey olacaktır), oluşmaktadır. Bu valiz-sözcüklerin çoğu gibi; kendi içinde çelişki taşıdığı için, Derrida bu ikinci oluşuma öncelik veriyormuş gibi görünür: "her arşiv hem *kurucu* hem de *tutucudur*" (her devrim gibi); "archiviolithique" taş biçimi altında arşivi karakterize eden şeydir: Örneğin bir mezar. "Var olmayan ama genel ve disiplinlerarası bir arşiv bilimini belirtebilecek sözcük olarak, genel [bir] arşiviyoloji" tasarısı buradan gelir (*Mal d'archive*, 20, 25, 56).

☛ Bkz. *Circonfession*.

Anthérection, Énanthiose

Bileşik sözcükler. "Anthère"* (çiçeklerdeki üreme aygıtının bir parçası) ile "ereksiyon"dan oluşturulmuştur: o halde "antereksiyon" bir çeşit cinsel açılmadır. Bu sözcük *Glas*'da (109b) şöyle karşımıza çıkar: "Kısmen tartışmalı, dolayısıyla kısmen de simgesel olan "simgesel" denen kökene gelince, o, "antereksiyon" (...) mantığından doğar. Bunun sonucuna bakalım". Çağdaş okur "antereksiyon"u "anti-ereksiyon" diye anlar: ama aslında söz konusu olan, *Glas*'da geliştirilen paradoksal bir mantıktır; buna göre en kolay / tabii "dikilen" şey (deneyim bunu doğrular) "mezarlar"dır (a.g.e. 148). "Zindan işlevi: bundan böyle *anthérection* diyeceğimiz şeyin yeridir: karşıtı tarafından kesilen, karşı koyulan (contré) ereksiyon evresi – çiçeğin yerine. Énanthiose". Bu son sözcük Yunancada "karşıtlık / çatışma" (opposition) anlamına gelen, Pythagoras felsefesinde her şeyin kaynağı olan on karşıtlıktan her birini gösteren "énantiose" teriminden ve Yunancada çiçek anlamına gelen 'anthe'den ustalıkla oluşturulmuştur. O halde "çiçek yerine" bir "karşıtlık" söz konusudur.

* Bitkibilimde erkek organın başı anlamında "başcık" diye karşılanmaktadır.

Glas, "çiçek" üzerine ve bu sözcükle bağlantılı tüm paradokslar (özellikle de erkeklik / dişilik) üzerine uzun uzun düşünceler geliştirir. Çiçekle yapılan öteki bileşimler: *paranthèse*, *paranthétique*, *anthoedipe*, *anthique*, *galanthe*, *s'anthériser* (*Glas*, 142-143, 164, 166, 200, 201, 270, 278).

Archi-écriture*

Biz yazıyı kendiliğinden, *sonra* gelen bir şey olarak anlarız: önce konuşulur, *sonra* yazılır, daha doğrusu (yazı ile birlikte) tarih, tarih öncesinden *sonra* gelir. Bunun sonucu olarak, Derrida, kendisine göre yazının "sonra" (sözden sonra, tarih öncesinden sonra) gelmeyip kökensel olduğunu, *zaten her zaman* mevcut olduğunu gözler önüne sermek için "*archi-écriture*" ifadesini ileri sürerken, ilk bakışta saçma ve hatta gülünç bir şekilde herkesçe kabul edilmiş bir kanıtı saldırıyormuş gibi görünür: gerçekten de hangi cesaretle en temel sağduyuya karşı yazının sözle aynı zamanda ortaya çıktığı, hatta sözden önce geldiği savunulmaktadır? Ancak bu Derrida felsefesinin temel tezlerinden biridir, dolayısıyla da çoğu zaman saf ve basit bir kışkırtma olarak algılanmış ve karşılığında, eşit şekilde uygunsuz olan, kızgın ret ya da sofuca büyülenme tepkilerine yol açmıştır. Çünkü *archi-écriture* tezi biraz

* Archi: Yunanca *Arkhe* kelimesi "ilke / köken" (örn: An-arşi: ilkenin / kökenin olmayışı) ya da "başlangıç" (örn. "Başlangıçta söz vardı") anlamına gelir; ve "écriture" yazı demektir. Herhalde "*archi-écriture*" bileşik sözcüğünü "Başlangıçta yazı vardı" diye çevirmek tamamen yanlış olmayacaktır, ama yazıyı mutlak bir başlangıç, köken veya ilke olarak düşünmemek koşuluyla elbette.

sakince incelenir incelenmez, mantığın bakış açısıyla olduğu kadar deneyimin bakış açısıyla doğrulanır.

Yazının altgüdümlü karakteri uygarlığımızın kendisi hakkında oluşturduğu tasarımın temelinde yer alır: Sokrates ve İsa yazmazlar. Çırak olarak yazı sadece [bir] sözcüdüdür: kuşkusuz sözle aynı türden, ama altgüdümlü, yalnızca zamanda ve uzamda onun genişlemesine, yansımalarına, yayılmasını sağladığı ölçüde yararlı [bir] iletişim aracıdır. Burada tam da Derrida'nın eleştireceği bir temanın ortaya çıktığı görülmektedir: yazının; doğrudan dile getirilen ya da işitilen sözün sağlayacağı daha otantik bir iletişime nazaran esas itibarıyla ikincil ya da "tamamlayıcı" olacağını öne süren kendiliğinden ya da doğal [bir] fikir. Derrida'nın gözünde, görünüşte basit sağduyuya bağlı olan bu yazı algısı, bütün felsefe tarihinde temsil edilmiştir: hatta bu algı; resimden hiyerogliflere, sonra da hiyerogliflerden alfabeye geçişte "yalnızca karakter sayısının yarattığı güçlüğün azaltıldığı"nı (*Marges*, 370) düşünen Condillac örneğinde olduğu gibi, yazıyı sadece iletişimdeki basit bir ekonomi aracı olarak gören, "esasinda, yazıya dair tam anlamıyla felsefi [bir] yorum" dur (a.g.e).

Bu durumda Derrida, esasinda alıcı / muhatap (destinataire) yokluğu [iletişimde] her du-

rumda yazıdakiyle aynı rolü oynadığı için her iletişim biçiminin esas itibarıyla "yazı" olduğunu savunarak, geçerli ("felsefi", gerçekteyse "metafizik") yazı anlayışını büsbütün alaşağı etmek üzere, yazıda alıcının zorunlu namevcudiyetine dayanacaktır (aslında, tanımı gereği, ancak olmayan birine [bir namevcudiyete] yazılabilir). Gerçekte, alıcının olmadığı bu iletişim şekline "yazı" demeyi tercih edersek, Derrida'nın savı, aslında her iletişim biçiminde, hatta ortak-mevcudiyet görünüşünde bile daima zorunlu olarak "yazı" (ya da "namevcudiyet) olduğunu savunmaktan (ya da saptamaktan) ibarettir. Netice itibarıyla her iletişim modeli ona göre yoklukta iletişimdir, yani böylece, paradoksal olarak, sözlü denen iletişimin dayanacağı yazıdır. Derrida'nın *archi-écriture* dediği işte bu modeldir.

Görüldüğü gibi bu sav ancak, ona temel işlevi gören saptamayı da kabul etmek koşuluyla kabul edilebilirdir, yani sözle iletişim de dahil olmak üzere her türlü iletişim, görünüşe rağmen, "farklılaşmış / ertelenmiş olarak", "yokluk içinde" yapılır. Oysa bu savı kabul etmek ve anlamak sanılabileceğinden daha kolaydır. Zaten 20. yüzyıldaki çalışmalardan sonra, sözün birbiri karşısında ve her biri kendi karşısında hazır bulunan iki kişi arasında açık ve karşılıklı şeffaf bir iletişim sağladığını kim savunmaya cesaret edebilir ki? Tersine, Derrida, iletişimin ancak "yokluk içinde" yapıldığını savunurken, kendi yüzyılındaki

psikanalizin, fenomenolojinin ve edebiyatın en yoğun sonuçlarını ortaya çıkarmaktan başka bir şey yapmamaktadır: biz başkasıyla konuşurken, bu başkası bizim için bizim kendi kendimiz için olduğumuzdan daha hazır / mevcut değildir: neden konuştuğumuzu da sözlerimizin tam kapsamını da tam olarak asla bilemeyiz: sonuç olarak (örneğin Nathalie Sarraute'un romanlarında durmaksızın hep yeniden ele alınan tema) bizim fiziksel olarak mevcut birine yönelttiğimiz sözler gerçekten mevcut birine ulaşmaktan uzaktır – ve kendinin ya da başkalarının karşısında mevcut / hazır olmak hep hayal olarak kalmaktadır. Bu alıcı yokluğunun görünür ve hatta zorunlu olduğu yazıyı her türlü iletişim biçiminin kökensel modeli olarak düşünmek şeklindeki –aslında gayet doğal olan– bu fikir buradan ileri gelir.

O halde, her türlü iletişimin türeyimsel modeli (hatta Derrida şöyle diyecektir: onun olanaklılık koşulu) her söylemin vericisi ile alıcısının gerçek ya da potansiyel yokluğu olduğu için *archi-écriture* vardır. Söz ile yazı arasında geleneksel olarak kabul edilen bağımlılığın / altgüdümlülüğün bu tersine çevrilişi, bizi yine de *archi-écriture*'ün köken, temel, ilke ya da mutlak olarak alınabileceği fikrine götürmemelidir: aksine, "yazı problematiği", "arkhe'nin değerinin yeniden tartışma

konusu yapılmasıyla ortaya çıkar" (*Marges*, 6). Bir *archi-écriture* ya da bir "kökensel *différence*" ortaya koyma olgusunun kendisi, o halde paradoksal olarak ilkesel olmayanı ilke yerine koyarak her türlü onto-teolojiyi saf dışı bırakmanın bir şeklidir.

Arriver, Arrivée (Varmak, Varış)

Belirsiz (indécidables) ve tam da *belirsizlikleri* nedeniyle Derrida'da çok önemli sözcükler: örneğin *La Carte postale*'da (s.135): "Vardığında bile (...) mektup *varıştan* kaçır / uzaklaşır" (se soustrait) cümlesi, "varış ânı" ile "varma olgusu" arasındaki muğlaklık üzerinde ve aynı şekilde, "kaçır / uzaklaşır" ifadesinin muğlaklığı üzerinde oynar; zira "mektup *varıştan* kaçır / uzaklaşır" * ifadesi böylece "mektup varış ânından geri çekilir / saklanır / kaçınır" (dérobée) kadar "mektup varma zorunluluğundan sıyrılır" (échappée) diye de okunur. *Apories*'nin ikinci kısmı belirsiz bir başlık taşır: "Varışı / Varışta beklemek" ** (örneğin "bir trenin varışında birbirini beklemek" ya da "bir şeyin varmasını / vuku bulmasını beklemek"). Aynı çokseslilik *Parages*'da (s.95) da vardır: "her şey varmanın ya da varışı kaçırmanın kıyısındadır [her şey varmak ya da varamamak üzere]" *** (burada *belirsizlik* "neredeyse yapmak / olmak" ya da "vuku bulmamak" diye okunabilecek "kaçırmak / iskala-

* "La lettre se soustrait à l'arrivée".

** "S'attendre à l'arrivée".

*** "C'est au bord que tout arrive ou manque d'arriver". ("arriver" fiili" hem "varmak" hem de "vuku bulmak" anlamına gelir.

mak" (manquer de) üzerinde oynar: "neredeyse her şey meydana gelmek üzere" ya da "hiçbir şey vuku bulmamak üzere"). Böyle bir *belirsizlik* *Turner les mots*'daki (s. 24) şiirsel cümlede de araya girer: "Düzenli olarak, dalgalar kıyıya vuruyorlar / oturuyorlar" (échouer).**** Pasifik ya da Akdeniz sahillerine kuvvetle varıyorlar. Ama ancak karaya oturmak için varıyorlar"***** ("karaya oturmaktan başka hiçbir şeye varmıyorlar" ya da "ancak karaya oturmak koşuluyla varıyorlar"), buradaki bütün etkiyi bunlardaki paradoksal mantık ve çağrışımın doğruluğu sağlamaktadır.

**** Kıyıya oturmak" anlamına gelen "échouer" fiili mecazi olarak "başarısız olmak" demektir.

***** "Elles n'arrivent qu'à échouer".

Athèse

Bileşik sözcük. Derrida felsefesi "atez"i, başka deyişle tez / sav yokluğunu uygular. Onda kursuzca tanımlanabilen "felsefi tezler" olmadığından değil, ama Derrida bunları kesin olarak tez biçiminde, yani "ortaya atılan / koyulan" (posé), sabitlenen ve akademik dünyada "savunulması" mümkün ve zorunlu olan şey biçiminde tasarlamadığı için. Bu bakımdan Derrida'nın zaten kendisine verilmeyen bir Profesörlük görevi / konumu (le poste) için sunduğu 1980'deki çalışmaları (Bkz. *Ponctuations: le temps de la thèse, du Droit à la Philosophie*, 439-459) üstüne bir "tez"i "desteklerken" ya da "savunurken" gösterdiği gıcıklık çok anlamlıdır. "Tez" fikrinin kendisi bile aslında, sahip oldukları en özgün tarafları bakımından Derrida'nın girişimlerine aykırıydı (449; *La Carte postale*, 395; *Spéculer – Sur Freud*, ilk kısım; *Parages*, 160). *La Carte postale*'da (252) ilk bakışta şaşırtıcı gelen beyanat buradan kaynaklanmaktadır: "evet, tez koymuyorum görev / konum olmayacak:"* başka deyişle, ileri sürdüğüm / savunduğum (ve "koyma / konum / pozisyon" türünden olmayan) şey, "görevin / konumun namevcudiyeti"dir,

* "Oui, m'athèse ce sera l'aposte".

burada "konum" Fransızca eril tanımlık alan "görev / konum / makam" (le poste) manasında anlaşılmaktadır; yani (dişil tanımlık alan ve "gönderilerin" yönlendiricisi olan "postane"ye (la poste) karşıt olarak) "konulan / yerleştirilen" (posté), sabit şeydir. "Koymama / görevsizlik" (l'aposte), "konumun / pozisyonun yokluğudur, dolayısıyla da 'atez'dir" [tezin olmayışıdır] (bu ifade totolojiyle aynı kanıta sahiptir). [Okunuşu "lapost" olan] "la poste" (posta / postane) ile [okunuşu yine "lapost" olan] "l'aposte" (görevsiz / konumsuz) gibi [okunuşu "latez" olan] "la thèse" (sav / tez) ile [okunuşu yine "latez" olan] "l'athèse" [sav koymama / tezsiz]'in kulağa aynı gelişi "*différance*"taki "a" da olduğu üzere *ya-pıbozum* uygulamasından ileri gelir.

☞ Bkz. *endépêcher*.

Atomystique

Bileşik sözcük. “İşte bu yüzden Seminer’in teorik güvencesinin bu anahtarı ya da bu sürgüsü üzerinde direttik: mektubun atomistiğinde” (*La Carte postale*, 517; bkz. 540 ve devamı). Söz konusu “Seminer”; Lacan’ın, tezlerine Derrida’nın (*La Carte postale*’ı oluşturan metinlerden biri olan) “Le Facteur de la Vérité”de şiddetle karşı çıktığı “Çalınan Mektup” semineridir. Burada üzerinde durulan nokta merkezi önemdedir: bir mektubun her zaman gideceği yere vardığını düşünen Lacan’a, Derrida tam tersi bir cevap verir. Derrida’nın bakış açısı, her mektubun, okunabilir olduğu takdirde (ki her yazı işaretinin yazgısı budur), özünde yayıldığı, bölündüğü ve bu yüzden (*yinelenebilirlik* ve *aktarılabilirlik*’in büyük savı budur) her mektupta kökensel olarak bir “partisyon”* olduğu olgusuna dayanır. Böylece onun burada neden mektubun “atomistiği”yle; yani bir mektubun tek bir alıcısı olması ve böylece ona ulaşabilmesinin zorunlu koşulu olan mektubun bölünmezliğine (“atom” “bölünmez”dir) duyulan

* (Çalgı ya da ses bölümlerinin) *birlikte okunmasını* sağlamak amacıyla birbiri üstüne sıralanmış (notası).

neredeyse “mistik” inançla dalga geçtiği anlaşıyor.

☞ *Bkz. adestination, cartepostalisation.*

Aussi sec, Du même Coup, Toujours Déjà (Derhal, Bu Arada, Zaten Her Zaman)

"Derhal" Derrida'nın, "aracısız olarak / hemen" (*immédiatement*), ve ayrıca "zaten her zaman" demek için sıkça kullandığı bir ifadedir. Bunlar şifreli ifadelerdir: *derhal*, *Marges* içinde yeniden yayınlanan "Signature, Événement, Contexte" [İmza, Olay, Bağlam] (SEC) başlıklı konferansa göndermede bulunur; "zaten her zaman" ise, Derrida tarafından *Glas*'da çok sayıda ipucuyla gösterildiği gibi, kulağı iyi olanlar için, imzalayanın adının ilk heceleri olarak anlaşılmalıdır: "toujours DE(rrida) JA(cques)". Bu iki ifade böylece Derrida felsefesiyle ilgili yapıtlarda genelleştirilen aktarılabiliğe katılırlar. Différente köken ya da *obséquence* mantığı: gelen, *derhal* (zaten her zaman) geri gelendir; söylenen, *derhal* (zaten her zaman) bir aktarım / alıntılama, bir aşılama. Bu tür şifreleme Derrida'ya, *Limited inc*'de, tartışma konusu tam da bu olduğu halde, *derhalin* özünde bulunan aktarım yönünü (SEC'te altı çizilmiş olmasına rağmen) fark etmeyen Searle ile dalga geçme fırsatı verir. Der-

halin bir çeşitlemesi de, "coup"* sözcüğüne verilen ağır kavramsal ve yapıbozumcu yük nedeniyle Derridacı bağlamda anlam bakımından çok zengin olan "du même coup" (bu arada) ifadesidir. "Darbe"ler aslında felsefeye, Derrida'nın en azından ilk yapıtlarında sıkça başvurduğu Nietzsche'nin "çekiç darbeleriyle yapılan felsefesi" ile girmiştir. *Marges*'daki genel "Kulakdavulu" (Tympan) fikri şudur: felsefe; içteki bir "çekiç" in dışsal çekiç "darbelerini" (dünya, onun ötekisi) her zaman kendine mal edebildiği, "kulakdavulu" nun arkasındaki kulak gibidir (bu hep bir *duyma / anlık*** işi olmamış mıdır?). Bu "dışarıdan gelen darbeler" *La Pharmacie de Platon*'un [Platon'un Eczanesi]*** sonuç bölümünü oluşturur, ama giriş bölümündeki ilk sözcüklerden itibaren ortaya çıkarlar. Yazı da bir "darbe" iştir: gravür / oyma, kertme, parça kesme ve de oymacının çekicinin kazı kalemi üzerindeki kesici vuruşu; yazı hem darbe [coup] hem budama / kesimdir [coupe] (ama oyundaki "iyi vuruş" anlamında "vuruş"tur da). Kesmek yalnızca "bölmek" değil, "kert-

* Coup: Vuruş, darbe; Du même coup: "bu arada" iki farklı zaman arasında diye değil "aynı esnada", "aynı suretle" diye anlaşılmalıdır. En basit sözlük örneği: "Arabayla gideceğim, *bu arada* [fırsat doğmuşken], sizi de bırakabilirim". Kelimesi kelimesine "aynı vuruşla".

** "Anlak / müdrike" diye çevrilen "entendement" kelimesinin fiil hali olan "entendre", "duymak, işitmek" anlamına gelir.

*** ToplumBilim 10, 1999, s. 63-82, çev. Zeynep Direk. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

mek", yaralamak (iz koymak) olduğu gibi aynı zamanda "bir şeyin sürekliliğini kesmek"tir de ("sözü kesmek", "suyu kesmek", "yardımı kesmek"), yani kelimenin mutlak anlamında "kırmak / iğdiş etmek"tir: baba-kral-güneş karşıtı boyut her zaman "kesmek"in bileşenlerinden biridir (*Glas*, 77b, "oluk darbesi" (coup de glyphe) türlerine göre *Pharmacie de Platon*'u çağırıştırır). "bu arada" demek o halde azıcık sözcükle neredeyse tüm yazı felsefesine seslenmektir.

Auto-bio-thanato-hétéro-graphique

Bileşik sözcük. *Spéculer –sur Freud*'da [La Carte postale içinde, 357] bir "yazı sahnesi"ni niteler; ayrıca *Circonfession*'da* da (198) şöyle karşımıza çıkar: " (...) şunun (ceci) üzerine düşünmek; her halükârda daha uzun süre yaşamayacağıma göre olasıdan da öte olan başarısızlık durumunda bile, beni bir şekilde ilgilendiren tek sır olarak kesintisiz oto-biyo-tanato-hetero-grafik eserlerin bir araya geldiği bu şunun (ce ci), [yani] "benim" sünnetim (circoncision) üzerine düşünmek, ama kimin için?"

* Annesi ölüm döşeğinde olduğu sıra, Derrida'nın 59 yaşındayken yazdığı bu otobiyografik metin hayatındaki 59 yarayı simgeleyen 59 yazı bandından, cümlecikten oluşur: Circoncision (sünnet) ve "Confession" (itiraf / günah çıkartma / iman) [Saint Augustinus'un "İtirafı"nı hatırlayınız] kelimelerinden oluşur.

Autour (Konusunda / Etrafında)

Belirsiz sözcük. Derrida *La Vérité en peinture*'de "resim *konusunda / etrafında* dört kez yazdığını" dile getirir, ki bu da resim *hakkında* (fiilen mevcut) "dört metnin" varlığını çağrıştırdığı gibi Derrida'nın analizlerinin gövdesinde ("dört" yanı olan) "çerçeve"nin (cadre) varlığını çağrıştırır (aslında bu metinlerden ilki olan *Parergon*'daki satırlar "beyazları" "çerçevelerler", öyle ki artık yazının resimden mi "söz ettiği" yoksa tam da "çerçeve" sorunuyla ilgili olarak "onu çerçevelediği" mi bilinemez). Derrida, yine kendisi de oldukça belirsiz şekilde "maymuncuk" (passe-partout) başlığını taşıyan (çünkü "maymuncuk" çerçevencilik jargonunda olduğu kadar çilingirlikte de kullanılır) bu *Önsöz*'de, bazı önermelerdeki *belirsizliğin* çok gelişmiş bir örneğini verir: Cézanne'ın 23 Ekim 1905'te Emile Bernard'a yazdığı bir mektubundaki: "SİZE RESİMDEKİ DOĞRUYU BORÇLUYUM ve BUNU SİZE SÖYLEYECEĞİM" sözü, onun "dört" temel anlamını açığa çıkaracak şekilde uzun uzun çözümlenir, bu da onun basbayağı bir "çerçeve"sini (*quadrus*, kare), âdeta (Hegelci "çemberler çemberi"ne karşıt olarak Derrida'daki figür) bir çerçeveler çerçevesini meydana getirir,

çünkü bu dört "okuma"dan ya da "tercüme"den her biri Cézanne'ın, kendi başına *belirsiz* kalan cümlesini anlamak için kuşkusuz bir "çerçeve"dir.

Basiléo-patro-hélio-théologique

Bileşik sözcük. Derrida'nın yapısını bozduğu metafizik görüş takımlarından biri: kral, baba, güneş, Tanrı (La Pharmacie de Platon, 342).

☛ Ayrıca Bkz. *Carno-phallogo-centrique*.

Bellépoque (Güzelçağ)

Bileşik sözcük.* Bkz. "lettredamour" (aşk mektubu). Lacan'ın "lalangue"dan** söz etme tarzına benzer şekilde kolajla yaratılan sözcük tipine örnek (başka bir örnek de La Carte postale'da sıkça gördüğümüz "ennanalyse").

- * Ayrı ve doğru yazılışı "Belle époque". Tıpkı "Lettre d'amour" ve "la langue" gibi.
- ** Tanımlığı (la) ve adı (langue) birleştiren bu Lacancı yazım neolojizmi (lalangue), bilinçdışının dilini [langue], dilbilimsel kabulündeki dilden ayırt etmeye hizmet eder. Bilinçdışı, başta ana dili olmak üzere öznenin konuştuğu farklı dillerde [langue] etkisi olan bir *langage* gibi yapılanmıştır. Lacan "*lalangue*"ı, bilinçdışının ne denli bir *langue* içinde ortaya çıktığını ve analitik kuramın bir *langage* gibi yapılanmış bir bilinçdışını varsaymasının bu ortaya çıkışlardan itibaren olduğunun altını çizmek için yazmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bildopédique

Bileşik sözcük. La Carte postale'da (25), "ansiklopedik" * sözcüğünün taklit edilmesiyle oluşturulan terim: "bildopedik kültür" muhtemelen "imge kültürü"dür (Alm. Bild).

- * *Encyclopaedia* kelimesi "genel eğitim", "genel bilgi" anlamına gelen Yunanca "enkykliospaideia", (ἐγκύκλιος παιδεία): "Döngüsel, tekrarlı, düzenli olarak tekrar eden, genel anlamındaki" enkyklios" (ἐγκύκλιος) ile "eğitim, çocuk yetiştirme" anlamına gelen "paideia" (παιδεία) kelimelerinden oluşur. Bildopédique sözcüğü ise Almanca Bild (resim, imaj) [Bildung: kültür] ve Yunanca "paideia" (eğitim) kelimelerinden.

Bind (Bağlamak, Bağlayan Şey, Sargı), Bindinal

La Carte postale, 415: "Çözüksüzlük ve kararsızlık, bu sözcükler belki de *bindinal* ekonomi* denebilecek şeye de seslenmektedir. Bağ ya da ilişki ekonomisi (*bind*, sargı / bandaj, çifte sargı, *double bind*, ve *contrebande*)". Kelime kuşkusuz "Libidinal" ekonomiden bozmadır. "Sargı" (*bande*), (İngilizce) *bind* ya da (Almanca) *binden* ekonomisi ya da mantığı *Glas* metninin merkezinde yer alır: bu metnin kendisi de dikey "şeritler / bantlar" halinde bölünmüş ve "bağlamak", yani sargılar aracılığıyla bağlamak, birbirine bağlamak / ciltlemek, birleştirmek ile "olmak", yani özne ve yüklemi "birbirine bağlayan" bir "bağ" (*copule*) kurmak arasında eşanlamlılık oluşturur [*La Fausse Monnaie*, 67: "*non-bind*" (bağısız) ya da "*debandade*" (sargısı çözülmüş)].

* Lyotard'ın en önemli eserlerinden birinin adının "Libidinal Ekonomi" olduğunu hatırlatalım.

Bobinarité

Bileşik sözcük. La Carte postale'ta (255) ve diğer yerlerde Freud'daki "fort-da"nın* hem "ikililiği"ni (binarité) hem de "makara"sını (bobine) çağrıştırır.

☞ Bkz. *Fort-Da-Sein*.

- * Freud, "Jenseits des Lustprinzips Das Ich und das Es" [*Haz İlkesinin Ötesinde-Ben ve İd*, Metis Yayınları, 2001] başlıklı çalışmasında, ölen kızı Sophie'den olan torununun bir buçuk yaşındayken oynadığı bir oyunu örnek verir. Freud'un "fort-da" adını verdiği bu oyunda çocuk annesinin evdeki yokluğundan dolayı hissettikleriyle baş edebilmek için duygularını oyuncağına aktarır ve sonra oyuncağının kontrolünü ele geçirir. Çocuk oyuncağın kontrolünün kendi ellerinde olduğunu hissedebilmek için onu ikide bir ileri doğru atıp "fort" ("yok", "gitmiş") diye bağırır, sonra yine sıkıca yakalayarak 'da!' (burada!) der. Freud çocuğun istediğinde yok edip istediğinde tekrar ele geçirdiği veya varettiğini sandığı oyuncağı, o sırada yanında bulunmayan annesinin yerine koyduğunu, fort-da oyunuyla aslında annesinin yokluğuyla varlığını da aynı ellerinde tuttuğu oyuncak gibi kontrol edebilme isteğini açığa vurduğunu anlatır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Carno-phallogocentrisme

▼
Bileşik sözcük. Batı metafiziğinin duruşuna eşlik eden belirlenimler bütünü (et yemek, erkekliğe ve akla sahip olmak): şu halde Derrida'ya göre "kültürümüzün ve hukukumuzun temelindeki etçil (carnivore) kurban ile, emzirme, aşk, yas ve aslında simgesel ya da dilsel tüm kabullerde (appropriations) öznelarasılığı yapılandıran simgesel olsun olmasın her türlü yamyamlık arasında yakınlık" vardır (*Force de la loi*, 42-43).

☞ Bkz. *Basiléo-patro-hélio- théologique*.

Cartepostalisation

Kartpostalizasyon, her yazının kartpostal haline gelmesidir: yani yazının bölünmesi ya da “partisyon”u, aleniyeti (publicité) (o yalnızca alıcısı tarafından değil, herkes tarafından okunabilir), fragmanlaşması (o ayrılmış bir kısım, koparılmış bir parçadır), *aktarılabilirliği* ve (başka bir bağlamda) [yaptığı] aşıdır (*La Carte postale*, 115).

☞ Ayrıca Bkz. *adestination, atomystique*.

Catastrophique

Bileşik sözcük. Hem Carte postale'da "bağlam" (strophe)* "çevresinde dönen" her şey gibi durmadan konusu edilen "felaket"i (catastrophe) hem de "topik"i olduğu kadar "tropik"i (dönence) çağrıştırır: karşılıklı yerlerle.** geçmiştekilerle, miraslarla ilgili bir iş.

- * Catastrophe (Felaket) kelimesinin etimolojisine göz atılırsa: Eski Yunanca κατά (kata, "aşağıya doğru") ve στρέφω (strephō "dönüyorum") kelimelerinden oluştuğu görülür. Yani "strophe" dönme fikri ile ilişkilidir.
- ** "Topos"un yer anlamına geldiğini ve "trope"un etimolojisi itibarıyla "dönüş" fikrine gönderdiğini, Fransızca karşılığının ise "mecaz" olduğunu hatırlatalım.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Circonfession

Bileşik sözcük. Derrida'nın hem (Augustinus'un İtiraflar'ına [Confession] paralel olarak) çocukluğunu, annesini hem de sünnetini (circoncision) hatırladığı bir metnin başlığı. Derrida sünnetle ilgili koca bir eser yazmayı tasarlamış, konuyla ilgili notlar toplamıştır ama bunu yazmayacağını bilir. Buna karşılık sünnet konusu, "etrafında dönmek" gizli biçimi altında metnlerinin her yerinde mevcuttur [La Carte postale'da "Envois"nın son sayfası: "Doğduğumdan ya da hemen hemen o zamanlardan beri etrafında dönmeyenin ne anlama gelmiş olduğunu kendi kendime soracağım (it. JD)"] . Örneğin Circonfession 70-71'de şunları okuruz: "Örneğin, ki "Sünnet" defterlerinin ilk sayfasını tarih olarak veriyorum, sonuçta sadece bundan bahsettim, sınır, kıyılar / kenarlar (marges), işaretler, ilerleyişler / basamaklar vs. üstüne konuşmaları düşünün, çit / sınır, yüzük (evlilik / ahit ve bağış), fedakârlık, beden yazısı, dışarıda bırakılan ya da kaldırılan pharmakos, Glas'daki kesme / dikme, vuruş yarısı ve yarayı dikmeyi, işte buradan kaynaklanır bu hipotez; bilmeden, bir örnek olarak, bundan hiç bahsetmeyerek ya da geçerken bahsederken konuştuğum ya da kendimi daima konuşmaya

kaptırdığım [şey] buydu, sünnetti, meğer ki, öteki hipotez, [yanı] sünnetin kendisi sadece hakkında konuştuğum bu [şeyin] bir örneği olmasın (...)". Metafiziğe özgü "içeri" ile "dışarı" arasındaki karşıtlığın *yapıbozumuyla* bağlantılı olarak sünnet, yazı ve arşiv arasındaki yakınlaşma *Mal d'archive'*de (28) şöyle açıklanır: "Örneğin sünnet bir iç işaret midir? Bir arşiv midir?". "İki kayıt yeri: basımevi ve sünnet" buradan çıkar (a.g.e. 20).

Concubinaison

Bileşik sözcük. Glas, 263: "birleşme" (combinaison: kombinezon) ve "nikâhsız [birlikte] yaşama" (concubinage).

Contre (Karşı / Yakın)

Belirsiz sözcük. La Vérité en peinture'de (63) şunu okuyoruz: "felsefi söylem her zaman *parergon*'a* [çerçeve] karşı olmuş olacaktır"; başka bir deyişle felsefi söylem her zaman esas (eserin kendisi, içerik) ile eklenti / aksesuar (bir tablonun "çerçeve"si ya da bir metne "çerçeve" işlevi gören her şey – "önsöz", "başlık", "yayıncı" vs.) arasında bir hiyerarşi kapsar. Derrida şunu da ekler: "peki karşı için durum ne olacaktır?", böylece önermenin muğlaklığını yeniden ortaya koyar. Çünkü "karşı" olmak, bir anlamda "karşıt" olmak ve dolayısıyla "-den ayrılmak" tır, ama aynı zamanda "yakın olmak" ve hatta "yapyakın" olmaktır da. O halde "karşı" teriminin kusursuzca tasdik edilen muğlaklığı, içten, bu terim aracılığıyla, esas ile eklenti (ya da derin ile yüzeysel; ya da yine görünüş ile gerçeklik: yani görüldüğü gibi, bizzat felsefi jestin kendisinin kurucu ayrımlarından bazıları) arasındaki klasik ayrımı dile getirme girişimini bozar. Bu terimlerin kullanılışı o halde burada Derrida'da sık sık olduğu gibi metafiziğin temel kavramsal ayrım ve karşıtlık jestini engellemektedir (yani bizzat kavramlaştır-

* *Parergon*'un tam karşılığı: Ana esere ve konuya eklenti olan, altgüdümlü olan; süsleme, tezyinat.

manın kendisine engel çıkarır, çünkü kavramsal-
laştırma ayrımlar ve karşıtlıklarla işleyen bir hare-
ket yönteminden başka bir şey değildir).

Coup de donc (O Halde Darbesi)

Marges'ın başındaki "Kulakdavulu"nun sonunda karşımıza şöyle çıkar: "Henüz çınlamamış türdeki şimdiden bitkin bu yankı(ya), yazıyla söz arasındaki bu tınlama evresi(ne) o *halde darbesi(ni)* denir (çağırır)". Çevresindeki metnin tümü gibi bu ifade de karanlık. Kendimizi, Derrida'daki en önemli konulardan birini önceleyecek olan Mallarmé'deki "zar atışı" (coup de dé), "bağışta bulunma" [coup de don] ("darbe vurma"daki [donner un coup] sözcüklerin yer değiştirmesi) ya da "dong" veya "gong vuruşu"nun çağrışımlarına bırakabiliriz (hele ki, "dong"un (çan sesi), "gond"un (zıvana, kapıda topuk demiri) tersi olduğunu ve Derrida'nın "Kulakdavulu"nda "zıvana"yla çok ilgilendiğini fark ettiğimiz zaman. Ama gerçekte bu ifade, "Kulakdavulu"nun bağlamının dikkatli bir tetkikinden sonra yeterince açık bir anlam kazanır. *Marges* için bir tür önsöz olan bu metinde aslında Derrida kendi felsefi girişiminin, gerek eski gerek çağdaş felsefelere nazaran sahip olduğu özgünlük konusunda diretir. Bu sunumun bitiş noktası, "yeniden gelme / hortlama" (revenance) noktasıdır (bu kelime onu betimlemese de): yani yeni bir felsefenin (Derrida felsefesinin) özel

bir kendinden önce gelme (ya da kendini önceleme) kavramını düşüneceği ve dile getireceği fikri: başka bir deyişle, kökensel bir ikileşme / ikiye bölünme fikri; olan her şeyin geri dönüş, yeniden gelme, önceleme biçiminde var olduğu fikri: dolayısıyla, verili, ilk, temel, kökensel olacak bir kökene ya da öncüllere nazaran *aldatıcı bir art ardalık* fikri. Böylece "o halde darbesi" Derrida'nın gerçekleştirmek istediği özel jesti dile getirecektir: tıpkı öncülün ya da kökenin sonuçla çizgisel ilişkisinin yapısı bozulduğu an ussallığın yankılanması gibi, bir "o halde darbesi"ni (akıl yürüterek [raisonner] değil) çınlatarak [résonner], (sebepler ve deliller zinciri biçiminde felsefenin merkezi olan) art ardılığı oynamak, taklit etmek. Çok mantıklı olarak, bu "o halde darbesi"ni, o halde *Marges*'da "Kulakdavulu"nun hemen ardından gelen *différance* üzerine konferansın ilk satırında buluruz: "o halde ben de bir mektuptan söz edeceğim". Burada "o halde" sözcüğü dile getirilmiş herhangi bir öncülün devamı değildir [bir öncülün ardından gelmez]. O, o halde "kökensel *différance*"ın kabul edilebilir yaklaşıklıkları olarak, bir ilk etkinin ya da ilk sonucun figürüdür. Başından itibaren zaten her zaman art ardalık içinde olunur: Derrida'nın "o halde darbesi" de "*obséquence* mantığı" da dediği işte budur (*Glas*, 134b).

Décision (Karar)

Derrida ne kadar “açık ve seçik fikirler” filozofu değilse o kadar da “özgürlük” ya da “istenç” filozofu değildir. Bunun sonucunda da “karar” sorusunu, kendi *belirsizlik / karar verilemezlik* (indécidabilité) kuramından hareketle, paradoks açısından ele alır.

Aynı paradoks aslında çeşitli biçimler altında dönüp dönüp tebelleş olur: “olanaksızlık koşulları”, Derrida’ya, her alanda, “olanaklılık koşulları”nın kendileri olarak gitgide daha açık görünürler. *Belirsizlik* bakış açısından, bu paradoks, bir kararın ancak asli bir *belirsizlik* çerçevesi içinde anlaşılabileceğini söyleyen, kendisi de paradoksal bir “karar” kuramına varır: gerçekten de böyle bir duraksama, böyle bir kararsızlık olmadan “karar” değil, olsa olsa belirli ve zorlayıcı bir hesabın “sonuç”u olur; ve tersine, belirsizlik (indécidable) içinde kalmak elbette karara engel de olacaktır (*Force de loi*, 54). O halde, tasarlanabilir [bir] karar, paradoksal olarak, ancak *hem* belirsizlik

hem de belirsizlikten çıkış [olması] koşuluyla, vardır.

Derrida felsefesindeki klasik bir zorluk bu bakış açısından aydınlığa kavuşturulabilir: okur çoğu zaman tek ve aynı felsefenin nasıl olup da, bütün biçimleriyle *différance* ve dolayısıyla "ayrışma", "erteleme", "gecikme", "zamana bırakma" felsefesi, öte yandan bir "ivedilik", "olay", "Mesih'in zuhuru" vs. felsefesi olabildiğini anlamakta zorlanmaktadır. Oysa *karar verilemezlik*-karar paradoksu; görüldüğü gibi, (en nihayetinde sanki Buridan'ın eşeğinkine benzer sonsuz bir ertelemeye götüren) *belirsizliğin* "ayrimsal" (*différentiel*) tarafının gerçekte yenilik, karşılaşma ya da kararın her türlü akının olanağının koşulu olması ölçüsünde, en genel ivedilik-*différance* paradoksunu anlamaya olanak tanır (*Parages*, 15). Bu, Derrida'da, "farklılaşmış / ertelenmiş olan"ın "doğrudan [canlı] olan"a zıt olmak bir yana, onun olanağının koşulu olduğu anlamına gelir – bu yolla *différance* ve *yapıbozum* felsefesi kendi zamanına kaydedilme talebinde bulunabilir: "*différance* düşüncesi o halde aynı zamanda, başka olduğu için, benim ne atatabildiğim ne benimseyebildiğim şeyin, ivediliğin düşüncesi-dir. Olay, olayın tekilliği / benzersizliği, işte *différance* denen şey. (...) En büyük uyuşmanın, en büyük iş birliğinin, mümkün en canlı yakınlı-

ğın *bugün* kendini, en canlı, *live*, görünen şey ile *différance* ya da bu canlının patlaması ya da dağılmasında gecikme, erteleme arasına koyduğu görülüyor" (*Echographies –de la Télévision*, 18 ve 47).

☛ Bkz. *déconstruction*.

D  construction (Yapıbozum, Yapıs  k  m)

Bileşik s  zc  k. S  zc  ğ  n   elişkili g  r  n  ş   do-
ğal olarak istenmektedir: *yapıbozum* hem "yık-
ma" (destruction) hem de "kurma"dır (cons-
truction). Bu iş olanaksız mış gibi g  r  nmekte-
dir; ama yine de eşzamanlı "yıkma-kurma"nın
bilindik   rnekleri yok değıldir. En basiti de kuş-
kusuz "par  alara ayırma" (d  coupage) ve "ye-
niden par  alara ayırma"   rneğıdir. Sınırlarını ye-
niden belirlemek i  in bir se  im b  lgesi "par  ala-
ra ayrıldığıında", bir kumaş par  ası bir başkası
yapılsın diye par  alara ayrıldığıında eski par  anın
yıkımıyla yenisinin yapımı eşzamanlı olarak ger-
  ekleştirilmektedir. ş u halde *yapıbozum*   nce-
likle bu "kurucu par  alama" mantığıının felsefe
ve edebiyat metinlerinin (daha sonra g  receğıi-
miz gibi hukuki, siyasi, idari metinlerin de)
okunmasına ve yorumlanmasına uygulanması
olarak tanımlanabilir. Bu, bir metnin anlamının
her zaman bir m  dahaleden doğıduğı y  n  nde,
esasında basit ve doğıal fikirdir. Okumak, par  a-
lara ayırmaktır. Yeni par  alamayı g  zler   n  ne
sermek, yazmaktır. O halde *yapıbozum* bir ku-
ram değıil, dikici par  alamalarla okuma (dolayı-
sıyla yazma) uygulamasıdır (Derrida bunu *La*

Pharmacie de Platon'un önsözünde enine boyuna açıklamaktadır). Bu bakımdan, *yapıbozum* çok klasik bir jest, belki de felsefenin ve onun tarihindeki en eski jest benzemektedir, zira Platon'un dediği gibi, doğru felsefe yapmak, bir şeyi doğal eklemlerine göre "kesip biçmek"tir. Derrida'nın *yapıbozumu* böylesine yenilikçi (Derrida bu yanına çok önem verir ve Heidegger'i, Marx'ı, Freud'u çevirirken bu terimi yaratıcısı olan kendisinin adını anmadan ödünç alanları şiddetle eleştirir – *La Carte postale*, 285-286), böylesine gizemli ve bazen de böylesine şiddetli görünebildiyse, bunun sebebi, çoğu zaman, onun geleneksel metinlere dair (Platon, Rousseau, Kant, Hegel, Husserl vs.) önerdiği "parçalama"nın, bizzat yazarları tarafından gösterilen kıvrımları izlemeyi reddetmesi, yani onların benimsedikleri ve kendisininse sarsmak istediği felsefi duruşun temelinde bulunan belli sayıdaki hiyerarşi ve ayrıştırmayı kabul etmeye yanaşmamasıdır: "kavramlar" ile kavramsal değeri olmayan "sözcükler" arasındaki hiyerarşiyi, "kanıtlamalar" ile "örnekler" arasındaki hiyerarşiyi, "metin" ile "notlar" arasındaki hiyerarşiyi, "önsöz" ile "eser" in kendisi arasındaki hiyerarşiyi ve hepsinden öte, söz ile yazı arasındaki hiyerarşiyi. *Yapıbozumun*, yol açmış olduğu retleri ve coşkuları açıklayan yıkıcı tarafı, demek ki, verili bir felsefenin kavramlarını (felsefe tarihindeki klasik jest) ayrıştırmak / bozmak-yeniden

oluşturmaktan / birleştirmekten çok felsefenin belli belirsiz sınırlarını (kıyılarını ya da hudutlarını) bozmak-yeniden oluşturmak, yani (tanımsız ya da sınırsız kimlik / özdeşlik olmadığına göre) felsefenin yazılı metin statüsüne gösterilen ısrarlı dikkatle, Sokrates ile birlikte yazının reddedilmesine dayanan felsefenin kendisinin dış hatlarını hafifçe gölgelendirmekten ibaret oluşundan ileri gelir.

Yapıbozum çoğu zaman, felsefe tarihinde neşeli (ya da skandal) bir dağınıklık oluşturma olarak ya da, Site'nin sorularından ve gerekliliklerden uzakta, eşyanın hakikatine aldırma-yan bir estet tutumu olarak; özetle yetersiz şekilde pozitif ve "yapıcı" bir tutum olarak değerlendirilir (ya da eleştirilir). Oysa tersine Derrida sürekli olarak *yapıbozum* felsefesinin tam bir toplumsal ve siyasi dikkat, sorumluluk, adalet, kurumlaşma ve karşımda bulduğum başkası için duyulan tasa felsefesi olduğunu göstermeye çabalamaktadır. Yine burada da paradoks açık, ama mantık tamamen gerçektir. Felsefede *yapıbozum* aslında felsefenin ya da ilgili tüm öteki alanların "kıyıları"yla (marges) ya da Derrida'ya özgü terimi kullanacak olursak "çerçeveleri"yle ilgilenmekten ibaretir. İşte bu nedenle yapıbozumcu tutum metinlerin üretiminin tüm kurumsal yönüne dik-

kat göstermekten başka şey yapamaz: örneğin felsefeye ilişkin olarak, *yapıbozum* ekoller, programlar, okul ve üniversite yapıları, bir araya toplama, seçme ve ayırma süreçleri, yayınlama hakkı vs. olan "çerçeveler"i hesaba katmaktan ibarettir: başka bir felsefe anlayışı açısından, sadece düşünmek ve yazmaktan ibaret olacak temel bir etkinliğe nazaran kuşkusuz "marjinal", "dışsal" ya da "ikincil" olarak düşünülecek her şeyi (*La Vérité en peinture*, 23). Bu bakış açısından Derrida, felsefe öğretimi sorusu üzerine çok zengin analizler yapmış ve, kuşkusuz atipik olsa bile, yine de [bir] kurum olan College International de Philosophie'yi yönetmiştir.

Estetizm ya da kayıtsızlık kınaması da Derrida tarafından sabırlı, titiz ve mantıksal çürütmelerin konusu olmuştur. Bir kez daha paradoksal biçimde, Derrida aslında, *yapıbozum*un bir geri çekilme tutumu olmak bir yana, başkasına ilgi gösterme hareketinin ta kendisi olduğunu, *différance*'ın kayıtsızlığa değil, tersine, aciliyet içinde adaletin ta kendisine götürdüğünü savunacaktır. *Force de loi*'da savunulan tez aslında şöyledir: "*yapıbozum* adalettir" (35) – "*yapıbozum*" ve "adalet" denen bu iki sözcük bize ayrı düzlemler üzerinde yer alıyormuş gibi görüldüğünden, doğrusu bu ifade ilk bakışta büsbütün karanlıktır. Kanıtlama ilkesi, aynı paradoksal,

aporetik* ya da çelişkili yapıyı doğru biçimde anlaşılan "adalet"te ve "yapıbozum"da aydınlatmaktan ibarettir. Adaletle ilgili bir "karar" aslında aynı zamanda ve çelişkili biçimde kuralın uygulanması ve kuralın askıya alınmasını gerektirir: çünkü ancak ortak kurala dayalı olarak adalet olsa da, mekanik olarak (makineyle) uygulanan bir kural, ne doğrulanabilir olanın tekilliğini ne de yargıcın özgürlüğünü hesaba katması bakımından adaletsizliğin kendisi olacaktır. O halde bu askıya alma ile bu uygulama tam da adalet telaffuz edildiği anda, tam da yasa uygulandığı anda birleşir (*Force de loi*, 51). O halde "adalet" tam da yasanın bir yıkım-yapımının, yani bir "yapıbozumu"nun paradoksal yapısıdır.

Adaletle özdeşleşme dolayısıyla, *yapıbozumun* şu halde Site'nin yasalarının yorumunun dikkatli bir uygulaması olduğu ortaya çıkar. Bir "hak" asla kendi kendine oluşmaz, her zaman yapılanırılır, yapılandırılabilir, dolayısıyla "yapısı bo-

* Yunanca "Aporia" (ἀπορία) kelimesi "çıkılmaz" anlamına gelir. En basit şekliyle, Platon'un özellikle gençlik dönemine ait Sokratik diyaloglarında "erdem" ya da "doğruluk" tanımını bir türlü yapamamasında görüldüğü gibi bir düşünce ya da tartışmanın, herhangi bir zorluktan dolayı sonuca varamaması ya da kuşkucuların bir görüşü hem doğrulayan hem yanlışlayan kanıtlar bulduklarında olduğu üzere kararsızlık içinde kalınması durumudur. kalmalarına da denir.

zulabilir"dir; ve kendinde adalet de, karar ânı, karar "deliliği" (Derrida, *Force de loi*'da (58) Kierkegaard'dan alıntı yapar; bu tema *La Fausse Monnaie*'de (20) yeniden ele alınır), tekilliğe, olaya, mutlak başkılığa dikkat ânı olarak yapısızdır, dolayısıyla "yapısı bozulamaz"dır. Şu zorlu formül buradan gelir: "*yapıbozum* adaletin yapısının bozulamazlığı ile hakkın yapısının bozulabilirliğini ayıran aralıkta gerçekleşir" (*Force de loi*, 35). Formüllerin karmaşıklığı oldukça basit bir fikri kavramayı engellememelidir: felsefe, edebiyat, hukuk, hatta yönetim ya da siyaset metinlerini ya da "arşivler"ini okuma söz konusu olduğunda, *yapıbozum* yapıların yaşamı sürecinin kendisini, yani yapıların süreklilikleri içinde, aracılığıyla ve bunlara rağmen yenilenmelerini gösterir. Bu bakış açısına göre *yapıbozum*, şeylerin kendilerine gösterilen nedensiz şiddet olmak bir yana, tüm biçimleriyle gerçekliğin en genel, paradoksal ve diferansiyel yapılarının hareketini yazmak (tanımlamak) amacındadır.

☞ Bkz. *décision*.

Déformatique

Bileşik sözcük. Kulağa “enformatik”in tersi gibi gelir, ama kuşkusuz Sokrates’in ya da Platon’un çirkinliğini de ifade etmektedir (Latince *deformis*’e istinaden, “çirkin”; *La Carte postale*, 161).

Demourance

Bileşik sözcük. "Konut" ile "différance" tan hareketle oluşturulan terim: "süreğen différence" * "différance olarak demourance" tır (Demeure, 128). Burada "ölmek" (mourir, mourance) anlamı da vardır.

- * Demeurer ([bir yerde] oturmak, kalmak, durmak) fiilinden "demeure" (konut, oturma) ve aynı mantık uyarınca "... à demeure" (süreğen, sabit olarak, sürekli olarak).

Désastrologie

Bileşik sözcük. La Carte postale, 126: bu sözcük bir eserin başlık tasarısıymış gibi görünüyor. Kuşkusuz burada "felaket" (désastre) ve "astroloji" anlamları vardır. Bu durumda sözcük (astrolojinin gösterdiğini iddia ettiği) hem yazgıyı ya da yazılanı* ve dolayısıyla hem de "varış yerini" çağrıştırır ki, bu sözcük sayesinde "yazgı"dan bir mektubun "adres"ine ya da "varış yeri"ne dönüşüm olur: o zaman da "felaket", "varış yeri"nin (destination) ya da "adestination"un (ilgili maddeye bkz.) "trajedi"sini çağrıştırır.

* Destinée: Bir mektubun yazıldığı kişi [bir sözün muhatabı]; Destin: Yazgı; Destination: Varış yeri (bir mektubun adresi), istikamet.

Destinerrance, Adestinerrance

Bileşik sözcük. "Destinerrance" teriminden açıkça çelişen iki sözcük anlaşılır: "yazgılı olmak" [destiner: belli bir amaca yöneltmek] (ya da "varış yeri / istikamet") ve "başıboşluk" (errance). Bir "istikamet"i olan, "başıboşluk" içinde değildir: iç çelişki duyumu buradan gelir. Gerçekte "destinerrance" Derrida'nın gözünde homojen bir kavramdır: aslında onun en sıklıkla, özellikle de *La Carte postale*'da savunduğu tezlerden biri, "yöneltilen" (destiné), gönderilen hiçbir şeyin gerçek alıcısını (destinataire) asla bulmadığıdır (çünkü böyle bir "gerçek alıcı" yoktur). Mektuplar gibi kitapların da belirli alıcıları yoktur: bu onların okunabilirlik olanağının koşuludur (bağlam dışı olarak, herhangi biri tarafından anlaşılacak): yazılan her şey denizdeki şişe gibi *derhal* destinerrance'ına başlar. İlk bakışta paradoksal görünen tema; yani mesajın anlamını belirleyen ve dolayısıyla bir şekilde onu yazdıranın, mesajın alıcısı olduğu teması buradan gelir (temelde geçmişin geriye dönerek anlaşılmasıyla ilgili Bergson düşüncesine oldukça yakın bir düşünce): felsefe tarihi, geçmişteki filozoflara bize gönderdikleri mesajları yazdırmaktan ibarettir. Gönderi alıcıya vericiden git-

mek bir yana, kendi destinerrance'ında alıcıdan vericiye paradoksal yolu izler (*Donner le temps*, 73, 182). O halde "destinerrance", *adestination*'a komşu bir terimdir, bu da "adestinerrance" teriminin yaratımını meşrulaştırır (*Tourner les mots*, 88).

Dichemination

“Dağılma / yayılma” (dissémination) ve “yol”dan (chemin) oluşan bu *bileşik* sözcük aynı zamanda “chemites” / sémites* üzerine kelime oyunu yapılmasına olanak tanır (*La Carte postale*, 154).

- * 1) Joyce *Finnegans Wake* adlı eserinde baba HCE, anne ALP ve bunların üç çocuğu Shem the Penman, Shaun the Post ve Issy'den oluşan bir aileyi anlatır. Shem the Penman yazar, Shaun postacı'dır. Beşinci bölümde anne ALP tarafından yazar oğul Shem'e yazılan mektup postacı oğul Shaun'a tevdi edilir ve asla alıcısına ulaşmaz; Derrida buradan hareketle Babil Kulesiyle de ilişki kuracaktır. 2) Büyük Tufan'dan sonra, Nuh'un soyundan gelen üç ırk: Sam'dan Sami ırkı, Ham'dan Hami ırkı ve Yafes'den Yafesi ırkı; yani Semites, Chemites ve Japhetites.

Différance

"*Différance*" (a ile)* terimi (*Marges*, 1-29'da yayınlanan) Ocak 1968'deki konferanstan beri Derrida felsefesinin amblemi ve kuşkusuz onun ayartıcı ve denge bozucu tarzının en iyi örneğidir. Her şeyden önce şunu söyleyebiliriz ki *différance* aslında "*farklılık*"tan [différence] çok da farklı olamaz – ve şöyle de akıl yürütülebilir: *différance*, "farklılaşma / ertelenme olgusu"dur (différer), dolayısıyla onun statik değil dinamik yönüyle alınan farklılık, kurulmuş değil kurulmak üzere olan farklılık olduğu söylenebilir. Yani burada herhangi bir özel zorluk bulunmamaktadır. Bununla birlikte Derrida "*farklılık*" ile "*différance*" arasındaki bu küçük farkın (*différance*'ın?); kuşatılabilen ya da sunulabilen, bitirilebilen ya da tanımlanabilen bir şeyi değil de, bir süreci gösterme işlevine sahip olduğu ölçüde, ayırt etme edimi olan bu ussallık temelini kesin olarak etkisiz kıldığını ya da daha doğrusu bu etkisizlik (inopérant) niteliğini açığa çıkardığını savunacaktır– sanki *différance*'a başvurmanın asıl işlevi felsefeyi oluşturan sayısız güçlü "ussallaştırma" düzeni-

* Zira kelime aslında (e) ile yani "*différence*" [ayrım, fark, farklılık] şeklinde yazılmaktadır.

nin ortasına birazcık oyun, sarsılma, kayma, dengesizlik koymakmış gibi.

Derrida *différance* yazımına başvurunun sayısız aklamasını sunar. Öncelikle, bu terimi iletmek için hecelelemek (yani yüksek sesle yazmak) gerektiği olgusu, yazının musallat olduğu bir söze ilişkin eğlenceli bir deneyim sağlar. Öte yandan "farklılaşma / ertelenme"; bazen bir "ayrılma", "karşıtlık", "uyuşmazlık" (*différend*) nüansı (düşüncemizin başkalarınıninkinden "ayrıldığı"nı söylediğimiz zaman olduğu gibi), "aynı olmama" kadar "geciktirme", "zamana bırakma"dır da (satın almayı ya da karar vermeyi "ertelediğimiz"i söylediğimiz zaman olduğu gibi). *Différance* böylece tıpkı (bizi onu telaffuz ederek hecelemeye zorladığından) sözle yazı "arasında" ve ("*ance*" son eki her zaman etkinliği göstermediğinden) etkinlikle edilginlik "arasında" durduğu gibi zaman (gecikme, erteleme, sonraya bırakma) ve uzam (özdeş-olmama, çakışmama, sayısal fark, uyuşmazlık) farklılıkları arasındaki "orta yol"u tutarak, nihayetinde, ayırt edilemez bir "kavram"ın özellikleri göstererek, bir kavrama aykırılık figürü, yani tanımlamaya, analize, ayırt etmeye gelmezlik örneği çizer.

Bunun dışında Derrida mutlak özgünlük iddiasında bulunmadan, "*différance*" dediği şeyin,

çeşitli biçimleriyle, (bilincin kendi için mevcut oluşunun, yani daha genel olarak "klasik mevcudiyet ontolojisi"nin eleştirmenleri sıfatıyla bir araya getirilen – *Marges*, 22) Nietzsche, Freud, Levinas gibi ya da *différance*'ın, kuşkusuz varlığın kendisinden "daha eski olduğu" için (28) gerçekte "ontolojik fark"tan "daha eski" olabileceği (24) izlenimi uyandırmadan önce ve Heideggeryen "mevcudiyet" tezlerine oldukça açık biçimde çatmadan önce, karşısında nihayet borcunu kabul ettiği Heidegger (zira *différance* "ontolojik fark"ın açılıp yayılması"ndan başka bir şey değildir – *Marges*, 23) gibi yazarlarda zaten bulunduğunu hatırlatır. *Différance* gerçekte ana teorik dayanağını Saussure'ün tezlerinde bulur. Aslında *différance*'ı geliştirirken, Derrida'nın dilbilimsel im / gösterge (signe) kuramını ("gösterge / im", "gösteren / imleyen", "gösterilen / imlenen", bkz. aşağıdaki *Grammatologie* başlığı) eleştirdiği olduysa da, buna karşılık Saussure'ün "farklılıklar sistemi" olarak "dil" üzerine tezlerini sıkı sıkıya benimser.

Bilindiği gibi Saussure'e göre dil, sözcüklerin kendi başına değil, ama sadece kendilerini çevreleyen sözcüklerden farklılıklarıyla "değer" sahibi oldukları bir yapıya benzetilebilir (tıpkı borsa da bir eylemin kendi içinde değil, ancak başka eylemlerin, paraların vs. değerlerinden farkına ve benzerliğine göre değer sahibi olması gibi). Öyleyse gösterilen ile gösteren ancak ba-

ğımlı, farklılıkla ilgili bir kimliğe / özdeşliğe sahiptir: bir kavram ancak kendisine yakın olan kavramlardan ayırt edilmesi koşuluyla vardır: dile getirilen bir sözcük ya da yazılan bir işaret de öyle. Saussure'ün dediği gibi "dil"de "pozitif sözcükler değil, sadece farklılıklar olduğu" için Derrida da Saussure'ün genelleştirilen farklılık kuramında kendi *différance* kuramı için gereken bütün öncülleri bulmaktadır: Saussure'ün savının anlamı, aslında farklılığın tüm söylemlerin olduğu gibi kavramsallığın da kaynağında bulunduğuudur. Oysa bu tez Derrida'yı çifte açıdan ilgilendirir: bir yandan ona, bir "mevcudiyet"e yapılacak her türlü referanstan ayrılan bir im (signe) ve imleme (signification) kuramı oluşturma olanağı tanıdığı için: aslında Saussure'de gösterge (signe), ne mevcut bir "şey"e ne de hatta bir "imlemeye / anlamlamaya" (signification) gönderir, onun gönderimde bulunduğu sadece kendisinden farklılaştığı komşu göstergelerdir; diğer yandan da "pozitif sözcükleri olmayan bir farklılık" fikri, Derrida'nın, *archi-écriture*'ün öteki adı olarak, "kökensel *différance*" diyeceği şeye son derece yakın olduğu için. Aslında Saussure'deki "farklılık"tan Derrida'daki *différance*'a, örneğin belirli bir dil gibi bir farklılıklar sisteminin nasıl üretildiği, nasıl oluşturulduğu sorulduğu anda geçilmektedir. O zaman *différance*, kendisi yoluyla böyle bir farklılıklar sisteminin tesis edilmiş olduğu "hareket"i belir-

tecektir (*Marges*, 12). Gördüğümüz gibi bizzat kendileri her türlü kavramlaştırma, anlamlama ve söylem olanağının kaynağı olan bu farklılıkların yüzeye çıkışından daha kökensel herhangi bir şeyin tahayyül edilmesinin imkansızmış gibi görünmesi ölçüsünde, Saussure'e nazaran "ilerleme" vardır. Bu anlamda, *différance*, her ne kadar onda kesinlikle basit ve özlü bir başlangıç noktası (*origine*) görmemek gerekse de (ki görülürse, bu mutlak yanlış yorum olur) "farklılık"tan (*différence*) "daha kökenseldir"dir (*originnaire*): çünkü *différance* kökensel bir farklılaşmanın, yani sürekli ikiye bölünmekte, çoğalmakta olan, asla sabitlenmeyen bir kökenselliğin paradoksal biçimidir.

Varlık ve anlam üzerine tez olan *différance* böylece, "mevcudiyet" ve "anlamına gelmek" in (*Bedeutung*, *signification*, anlam(lama)) sadece kendilerinden daha kökensel bir hareketin "sonuçları" olduğunu ifade eder. O, sözlerin olduğu gibi kavramların da Anasıdır. Onun paradoksal, hatta çelişkili yapısından kaynaklanan dikkat çekici buluşsal verimliliği kuşkusuz buradan gelmektedir. O öncelikle bütün biçimleriyle ekonomiyi anlatacaktır: kazanç *différance*'ı değilse, gerçekten de yatırım ne olacaktır ki? Ya, yargı *différance*'ı değilse, eğitim? Doğa yasası *différance*'ı değilse, Site yasası? Mevcudiyet *différance*'ı değilse, anlam? Ya haz *différance*'ı değilse, ahlak? O zaman *différance*'ın adları, "rezerv", "muhafaza",

"sermaye", "gerçeklik ilkesi" olduğu kadar doğrudan doğruya "ölçü", "hesap", "akıl" ve "hâkimiyet", dolayısıyla da "özne", "baba", "mutlak güç", "ciddiyet", "verimlilik", "köken"... olacaktır. Ama *différance* ekonominin tam karşısını da belirtecektir: tam da *différance* olması bakımından o, faizlerine asla dokunulmayan sermaye, hazların hesaplanmasında başarısızlık (ölümün *différance*'ı olarak yaşam, farklılaşmış *Thanatos* olarak, yani *Thanatos*'un *différance*'ı olarak *Eros*) olacak ve "gider", (tercihen verimsiz) "dağılma / yayılma", "iz", "damga", "marj / kıyı", "kayıp", "rest", "oyun" kadar "piç" de; (bir metnin ya da bir eserin onca *différance*'ı) "önsöz", "başlık", "alt taraftaki yazı", "tür", "telif hakkı", "çerçeve", "imza" adlarını; kısacası, "farklılaşmış / ertelenmiş" de olsa, asla tekrar kavranamayacak olan her şeyin adını taşıyacaktır, zira *différance* bitimsiz olacaktır (daima bitimsiz olmuş olacaktır).

Derrida'nın her türlü "loji"ye meydan okuyan bir kavram lehine ileri sürdüğü doğrulamaların bolluğuna herhalde şaşılacaktır. Ama ussallık iddialarını sınırlandıran kavramlar neden ussal olarak kurulmuş ve oluşturulmuş olmasınlar? Tıpkı Kantçı Eleştiri'nin ya da Freud'un bilinçdışı kuramının, delili ve aklamasi olmayan usdışı öğretiler olduğunun ileri sürülmesi denli geçerlidir bu.

İçerikle ilgili karşılaştırmaya dair her fikir bir kenara bırakıldığında, Derridacı *différance*, doğası ve işlevi gereği, Pascal'ın "ilk günah" kuramına biie yaklaşabilir (böyle bir yaklaştırma insanı yerinden zıplatsa da). Aslında her iki durumda da, kökeni ikiye bölmek / ikileştirmek suretiyle, bazı sonuçların paradoksal ve çelişkili yanını açıklamak söz konusudur. Pascal'daki antropolojik bakış açısından, neden hem "melek" hem de "hayvan" olduğumuzu anlayamamamızın sebebi, çifte kökenimizin (yücelik ve düşüş) anlaşılmasına nüfuz edemememizdir; Derrida'daki göstergebilimsel ve varlıkbilimsel bakış açısından, biz bir "kökensel *différance*"ı kavrama güçlüğü çektiğimiz içindir ki "anlaşılır, duyulurun farklanmışı (*différant*) olarak, farklılaşmış duyulur olarak; kavramı, farklılaşmış (*différé*)-farklanmış sezgi olarak; kültürü de farklılaşmış-farklanmış doğa olarak" (*Marges*, 18) algılamak yerine, "açık ve seçik" kavramsal ayrımları ya da karşıtlıkları (Descartes burada ortak düşmandır) boş yere arar dururuz. Farklılaştırılmış bir köken ya da kökensel bir *différance* kavramı böylece, felsefe tarihindeki büyük kavram yaratımlarının çoğu gibi, tersine, çarpık meşruluğunu onu tanımayan sistemlerin karşılaştığı zorlukları izah etme kapasitesi içinde bulur.

Dissemination

Bileşik sözcük. "Tohum / döl" (semence) ve "serpme / dağılma / yayılma" (dissémination), yani verimliden / doğurgandan ziyade dağıtılmış tohum / döl (Glas, 256).

Dissimulacre

“Gizlemek” (dissimuler) ile “görüntü”den (simulacre)* oluşan *bileşik* sözcük: “ (...) dikim *al-dadır*, gizlemesi gereken şeyi teşhir eder, göstermesi gereken şeyi dissimulacre eder” (*Glas*, 234). [Derrida] görüntünün “saklı” tarafına vurgu yapar (“teşhir edilen” tarafı ortadan kaldırmadan).

- * Bir simulacre altta yatan hiçbir gerçekliğe göndermeyen bir görünüşü (apperance) belirtir ve bizzat bu gerçekliğin kendisine eşdeğerlik iddiasındadır. Bu en azından Yunanca *eidôlon* (εἶδωλον) anlamında böyledir ve “kopya” diye tercüme edilen icône’a (*eikôn*, εἰκὼν) karşıtlık içinde, “simulacre” diye çevrilen latince “idole” buradan gelir. Kopya daima, onu gizlemeksizin, gerçeğin taklidine gönderir (*bkz.* Platon, *Sofist*). Simulacre terimi zamanımızda, onu “hiçbir hakikat olmadığını saklayan hakikat” olarak tanımlayan Jean Baudrillard’la tekrar ünlü olmuştur.

Donner (Vermek)

Görünüşüne rağmen *belirsiz* sözcük, çünkü genellikle “hediye vermek” anlamına gelse de “almak”ın (bir örnek “vermek” ya da “almak” ifadelerinde), ya da yine “ihanet etmek”in (suç ortağı “ele verildiğinde”) eşanlamlısı da olabilir. Öte yandan “présent” hem “hediye” hem de “şimdi”dir (Husserl ve Heidegger’in bazı metinlerinin yapıbozuma uğratıldığı eşdeğerlikler).

Double (Çift / İkiz)

Belirsiz sözcük. “İki kez daha / iki kat fazla” ve “aynı” anlamlarına gelebilmektedir (*La Carte postale*, 141). Bileşim içinde, “double” sözcüğü Derida felsefesinde çok özel bir rol oynar, ki bu gayet doğaldır, çünkü onda, köken diferansiyeldir, yani zaten her zaman ikiye bölünmüştür / ikileşmiştir. *La Double Séance* (*La Dissémination*, 217 içinde) “tamamlayıcı / ilave double paradoksları”nı aydınlığa kavuşturur: Bilhassa Platonculukta, taklitten, yinelemeden, aktarımdan ve *mimesis*’ten ileri gelen her şey.

☞ Bkz. *répétition*.

Egodicée

Bileşik sözcük. Leibniz'in La Théodicée (Tanrının Doğrulanması) başlıklı eserine referansla, Latince ego [moi, je] (ben) ile Yunanca "dicée" den (doğrulama / aklama) hareketle oluşturulmuştur. Bu, "her zaman öz doğrulama olan bir öz yaşamöyküsü"dür (Donner la mort, 90).

Bkz. Sonraki madde.

Électro-cardio-encéphalo-LOGO- icono-cinémato-biogramme

Bileşik sözcük. La Carte postale, 76: "tüketici ve 'anlık eski düş, kesinlikle tek sözcük kaçırmamak (...) elektro-kardiyo-ansefalo-LOGO-ikono-sine-mato-biyogram'a dair eski düş. Ve yavan (...)".

☞ *Bkz. circonfession, egodicée.*

Émajusculation, Majusculer

“Büyük harf” (majuscule) ile “iğdiş etmek”ten ( masculer) *bileşik* sözcük. Büyük harfi çıkarmak ( rneğin “Tanrı” sözcüğünde ya da “Varlık” sözcüğünde) belli bir şekilde babanın ya da kralın gücünün özelliklerini kırpma, hadım etmek, kesmektir. *Diff rance*, tek ve ilahi olarak anlaşılan her türlü kökene zarar / h lel getirdiği için tek başına bir emaj sk lasyon sürecidir (*Marges*, 28-29; *Glas*, 13). “Majusculer” (Büyük harfle yazmak) ise Genet’nin kişilerine büyük harfle “ortak” isimler vermek suretiyle yaptĖı tersine işlemidir: Mimosa, Querelle, Divine vs. (*Glas*).

Endépêcher

“Engellemek” (empêcher) ile “çabucak yapmak”tan (dépecher) *bileşik* sözcük: “Tez yığmayı sürekli engelleyen, geciktiren, *endépêcher* eden, dinlenmeyi yasaklayıp habire koşturan, spekülasyon hareketinden el çeken ya da onu sürgüne gönderen postadır, diferansiyel ara / mola (*relais*)* olarak Gönderme / Yollama (Poste) İlkesidir” (*La Carte postale*, 61). Bu iki fiil çelişirmiş / birbirinin tersini söylermiş, farklı anlamlara çekermiş gibi görünmektedir: ama Derrida bu fiili “posta ilkesi”ne uyarlar: aslında *posta* (*la poste*) dişil olarak “telgraf”ı ve “gönderi”yi, eril olarak (*le poste*) ise “durak”ı, “sabitlik”i gösterir. Nöbetçi kulübesi (*poste de garde*) “engeller”, merkez postane (*poste centrale*) “çabucak yapar” ve dolayısıyla da “Gönderme İlkesi” “endépêcher” eder.

☞ Bkz. *athèse*.

* Ara istasyonlarda mola verme yüzünden ortaya çıkan ayrılık ya da fark kastedilmektedir.

Ensigner

Bileşik sözcük. "İmzalamak" (signer) ile "öğretmek" in (enseigner) karışımı: Derrida (Hegel'in "Mutlak Bilgi" siyle ilgili olarak) kendine bu iki sözcüğün "birbirini tutmaz" olup olmadıklarını sorar: "öğretme ile imza, öğretmen ile imzacı arasında diyalektik bir çelişkiden çok bağdaşmazlık var galiba" – Glas, 7a.

Entre (Arasında)

Belirsiz sözcük. *La Dissémination*'daki (207) "Kızlık zarı / Evlilik (hymen): Platon ile Mallarmé ARASINDA" cümlesi; onların bir araya gelmesini engelleyen bir ayrılığın çağrışımı olduğu kadar Platon ile Mallarmé'nin birleşmesinin çağrışımı olarak da okunabilir. "Arada" olan kızlık zarı o halde ayıran şey olduğu kadar birleştiren şey olarak da anlaşılır – elbette "*yapıbozum*" uygulamasını da ilgilendiren yapısal *belirsizlik* olarak.

👁 Bkz. *hymen, milieu*.

Éructojaculation

Bileşik sözcük. "Bir erüktojakülasyonun kesintili kısa aralarla kasılması" (*Glas*, 138b): sırasıyla "geğirme" (éructation) ile "fıskırtma"dan (éjaculation) ve "kesik kesik", "ahenkli" ve "danslı"dan oluşan sözcükler: aynı zamanda ikisi de ritmik ama süreksiz bir harekete göre yapılan ses verme ("gırtlak vuruşu"ndaki (coup de gl) gibi "oh" (glotte)* ve "ah"lı bütün sözcüklerde olduğu gibi) ve sperm saçmayı da çağrıştırıyor.

* Çoğunlukla kötü niyetli, büyük bir haz ya da öz-tatmin hissetmek veya ifade etmek.

Exappropriation, Exappropriatrice

Bileşik sözcükler. Exappropriation çelişkili olarak "kendine mal etme" (appropriation) ile "mal etmenin dışında tutma" (expropriation) oluşturulmuş bir sözcüktür: yani her türlü "hakim olmandan hâkimiyet" (*Echographies –de la télévision*, 46) ilişkisini gösterme işlevine sahiptir, tıpkı örneğin yazı ile ya da anlam ile ister istemez sürdürdüğümüz ilişkiler gibi]: "benim *exappropriation* dediğim şey, benim *exappropriation* dediğim şey, (bir yandan), onu bileyim ya da bilme-yeyim, [anlamın] benim için yabancı, aşkın, başka kalmasını, başkallığın olduğu yerde kalmasını arzu ederken, (öte yandan) hem bilip hem de arzulayarak, kendime mal etmeye / benimsemeye çalışarak anlama (doğru) yöneldiğim ikili harekettir. Eğer anlamı tamamen, eksiksiz biçimde ve artıksız olarak yeniden kendime mal edebilseydim anlam olmazdı. Eğer onu kendime mal etmeyi kesinlikle istemezsem anlam yine yoktur" (...) (a.g.e. 123-124). "Sona ermiş mal etme" olarak *exappropriation*, tüm biçimleri altında [çemberi] kapatmaya [tutulan] "yas"tır (a.g.y.) (işitme-seslenmenin fizyolojik çemberi, düşünümsel / refleksif bilincin psikolojik çemberi, armağan ve karşı armağanın ekonomik çem-

beri, aile çevresinin toplumsal çemberi): bu anlamda, o, *différance*'ın biçimlerinden biridir. "Kendi evinde" (ifadesi) bunun bir örneğini sunar: bir yandan "*kendi evi(m)*" her zaman başkası tarafından, konuk tarafından, kamulaştırma tehdidi tarafından meydana getirilmiştir. O ancak bu tehdit içinde ortaya çıkar" (a.g.e. 91); öte yandan ve bunun tersine, *kendi evinin* kapanışı konukseverliğin koşuludur (a.g.e. 93). Aynı *belirsizlikle*, televizyonun (ve, yazının kuşkusuz bir parçasını oluşturduğu, tüm teleteknolojilerin) kendine özgü ikili hareketinde yine karşılaşırız; [ki televizyonun bu hareketi] hem beni "evime" mihlar hem de "kendi evimi" dışarının im-geleri ve darbeleriyle kuşatır: Derrida'nın "küçük milliyetçilik" (a.g.y.), "azınlıkların bölgesel, taşralı milliyetçiliği, dini içe kapanış (entegrizm)": teknolojik sürecin "hızlanmasına" eşlik eden bir "gerileme" (a.g.y) diye adlandırdığı şeyin –teleteknolojilerin gelişimiyle aynı anda– hiç de şaşırtıcı olmayan doğuşu buradan kaynaklanır:

☞ Bkz. *Donner le temps*, 1, 108, 163, *La Carte postale*, 383, 385; *La Vérité en peinture*, 320 ve devamı.

Expirose*

Bileşik sözcük. La carte postale, 262: "Stoacı ol, bu bizim expirose'umuz, dünyanın cayır cayır [yangınla / ateşle] sonu olacaktır". Derrida'nın diğer birçok eserinde olduğu gibi (örneğin *Feu la cendre*) *La Carte postale*'da da "yakmak / yanmak", "ateş" ve "kül" konusu çok sık ele alınmaktadır. Bu konu biyografik verilerle "kalıntı" düşüncesini birleştirir.

* Expirer (soluk vermek, ölmek, sona ermek) ile Yunanca Pyrosis (göğüste yanma hissi, pirozis) kelimelerinden oluşan bileşik sözcük.

Fantômachie, Fantômaticité, Hantologie, * Exorçanalyser

Derrida tarafından, *différance* felsefesinin tanıdık ("cisimleşmesi" demeye cesaret edemiyoruz), beklenmedik ve kışkırtıcı figürü olan zengin hortlak tematiğini geliştirmek için yaratılan *bileşik* sözcükler. Hayalet (phantôme) ya da hortlak "musallat olurlar" (hanter) (yani var olmadan var olurlar) ve "geri gelen" dirler [hortlaktırlar] (onlardan önce zaten her zaman bir şey olmuştur).

Kökenin diferansiyel olması, her söylemin *zaten her zaman* aktarılabilir olması; ikinci bir mevcudiyetin her zaman ilkinin "musallat olması", onu çoğaltması ve ikiye bölmesi, namevcut kılması demektir. Derrida böylece, "bir mevcudiyet, namevcudiyet ve yeniden mevcut kılma ontolojik

- * Hanter [musallat olmak] ve logie kelimelerinden oluşan "Hantologie" (antoloji) ile "Ontologie" (ontoloji) kelimelerinin nerdeyse sesteş olduğunu belirtelim. Yine "hanté" kelimesi musallat olma fikrine göndermeyle cinlenmiş, perilenmiş anlamına geldiğinden phantom, fantom [hayalet] kelimesiyle yakınlığı da görülür [fantomachie].

mantığının yerine, ondan daha güçlü olduğu için, koyulması gerekecek bir hayalet mantık-benzeri"nden bahseder (*Force de loi*, 68; a.g.y., 105: "şeyin kendisine, yani hayalete dönelim"). "Fantômachie" Derrida tarafından (Ken McMul-len'in 1982'de Pascal Ogier'yle yaptığı) *Ghost-dance* filminde kullanılır: "bir hayalet tarafından musallat olunmak, asla mevcut olarak yaşanmamış olanın anısına, esasında asla mevcudiyet biçimine sahip olmamış olanın anısına sahip olmaktır. Sinema bir "fantômachie"dir. (...) Gelecek hayaletlerindir". Derrida, *Apories*'de (110), bir hayaletsellik (spectralité] dizisi meydana getirmek üzere, sözcükleri birbiri içine yavaş yavaş kaydırarak işleme tarzının iyi bir örneğini verir: " (...) ruhen, rehineden (otage) ev sahibine (hôte), ev sahibinden hayalete geçmek (bu, *hospes, hostis, hostage, host, guest, ghost, holy ghost* ve *Geist* dizisidir)". Aynı şekilde bkz. *Donner le temps*, 176; *Grammatologie*, 64; *Mal d'archive*, 64; *La double séance*, 222 vd., 227 vd.; ve özellikle *Spectres de Marx*'ın [Marx'ın Hayaletleri] bütünü, bilhassa da s. 31: "bu tasallut mantığı (hantise) bir ontolojiden ya da bir varlık düşüncesinden ("to be" düşüncesinden; tabii "to be or not to be"de olmaya ilişkin bir şeyin var olduğunun varsayılması koşuluyla, ki bu hiç de kesin değildir) daha geniş ve daha güçlü olmayacaktır yalnızca. Bu mantık kendi içinde, sınır içine alınmış yerler ya da özel etkiler olarak ama, bizzat

eskatolojiyi ve teolojiyi barındıracaktır.”* Niha-yet “exorçanalyser”** ise bir tasallut mantığına uyan bir analiz uygulamaktır (a.g.e. 84).

Derrida muzipçe hayaletlerin her zaman felsefi ussallığa “musallat olduklarına” dikkat çeker: Descartesçı akıl “zincirlemeleri”nde (a.g.e. 216) ortaya çıkan “zincir sesleri”nden, “hayalet öğesi- sine, her algı fenomenolojisindeki haç damgalı bu fenomene” kadar (a.g.e. 240). Hem Platon *hantologie*’nin genel formülü olan “her şey baş- lamadan önce başlar”ı (a.g.e. 255-256) güle oy- naya imzalamaz mıydı? *Yapıbozumun* saptayıcı boyutunun pek çok gizli yararlıkları vardır: gözünü- zü kulağınızı açık tutun, bütün bunlar size görünecektir.

* Bu cümlelerin daha önce yapılan çevirisini hemen aşağıda veriyoruz (J. Derrida, *Marx’ın Hayaletleri*, Ayrıntı Yayınları, 2001, s. 29, çev. Alp Tümertekin). Ancak bu cümlede, sanıyoruz çevirmenin “théologie” kelimesini “téléologie” diye görmesinden kaynaklanan bir hata ve kaybolan nüanslar var;: “Bu karabasan mantığı var olmaya ilişkin bir düşünce[den] (“to be”ye ilişkin bir düşünce, “to be or not to be”nin olmaya ilişkin bir şey olduğu varsayılması koşuluyla doğru bu kuşkusuz. Oysa, hiç de kesin bir şey değil bu) ya da bir varlıkbilimden hem daha geniş kapsamlı hem de daha güçlü olmakla kalmaz [*kalmayacaktır*] yalnızca. Bu karabasan mantığı, çerçevesi çizilmiş yerler ya da özel etkiler olarak [*ama*], erekselliği de [*téologie*] öte dünya bilgisini de barındırır kendinde” [Köşeli parantez içindeki italikler bize ait]

** Exorciser (Şeytan ya da cin çıkarmak / kovmak) ile analyser (analiz etmek) kavramlarından oluşan bileşik kelime.

Fors (-den başka)

Belirsiz sözcük. "Fors" sözcüğü çifte bir diziye aittir: bir yandan "kader" e (Latince *fors, fortuna*) ve "belki" ye (Latince *fors, forte, forsitan, forsan, forsit, fortasse*); diğer yandan da "-in dışında" dizisine (*foris*: -den hariç, gayrı, müstesna) (*Donner le temps*, 160 vd.). Örneğin şu belirsiz önerme de buradan gelir: "ölüyü canlı, el değmemiş, kendi dışımda kabul ediyormuş gibi yapıyorum, ama ... reddetmek için"* (a.g.e. 165 n. 1); burada Latincedeki muğlaklık aslında Fransızcadaki "-in dışında"nın muğlaklığıyla ikiye katlanmaktadır ["ben(de olması) müstesna" ya da "benden gayrı?"]. "Fors"un *belirsizliği pharmakos*'un yapısıyla ilişkilendirilmelidir (age, 171).

☞ Bkz. *Verbier de l'homme aux loups*'nun önsözü ve *exappropriation, pharmakos* sözcükleri.

Fort-da-sein

Almancadaki iki ünlü ifadeden oluşan *bileşik* sözcük: Freud'un "*fort-da*"sı ile Heidegger'in "*Da-sein*"ı.* Bu Derrida'ya göre polis'in [ken-t'in] var olma tarzıdır (*Force de loi*, 108): yani hem her yerde hem hiçbir yerde olmanın bir biçimidir; (belki de) *Dasein*'da (yani insanda) endişeye neden olabilen, "orada ve orada değil" olmanın bir biçimi.

* Fort-da kavramı için bkz. *Bobinarité* maddesinin dipnotu. Da-sein ise, Heidegger'in, insanı, insan, özne ya da ego olarak adlandırmamak için kullandığı sözcük, kelimesi kelimesine çevrildiğinde: orada-olma.

Grammatologie

Bileşik sözcük. 1967'de yayınlanan *De la grammatologie** eserinin Derrida'nın herkesçe tanınmasında büyük etkisi olmuştur. Burada "*gramatoloji*" terimi "yazı" "bilim"ini belirtir. "Gramme" aslında kendisi de "*grapho*", yani yazmak'tan gelen Yunancadaki "*gramma, grammatos*"tan türer. Bu sözcük öncelikle Yunancada şu anlamlara gelir: "oymalı harf, yazı karakteri, harfler, alfabe"; sonra "genel olarak yazılı metin, yazıt, hesap defteri, kayıt, isim listesi"; sonra "her çeşit kâğıt ya da belge, kitap, anlaşma, anlaşma maddesi, sözleşme maddesi"; sonra "(örfe karşıt olarak) yazılı kurallar, bilim alanında edebiyat, öğretim"; ve nihayet "müzik notası, rakam, bir desenin ya da resmin çizgileri". Burada Derrida'nın ilgi merkezlerinin neredeyse tüm listesi yer almaktadır. Ne "gramer" ne de "grafoloji" olan *gramatoloji*, yazılı izler bilimi, en başında beri, temelde "söz"e yönelmiş olan Saussure'ün dilbilimine rakip olarak ortaya

* J. Derrida, *Gramatoloji*, BilgeSu Yayıncılık, 2011, çev. İsmet Birkan.

konmuştur. Onun genel amacı, işaret / gösterge bilimlerini (dilbilim, semiyoloji), yazılı işaretlerin incelenmesine yönelterek bir araya getirmektir: tarihsel olarak felsefenin olduğu kadar dilbilimin de gözünden düşürülmüş olan yazıya eski saygınlığını geri vermek için değil (gramatoloji girişiminde bu geri verme boyutu bulunmuyor değilse de), iyi düşünüldüğünde, Derrida için yazılı işaretlerden başka işaret olmadığı içindir: o halde genel bir *gramatoloji*, bir *archi-écriture* kuramının doğal sonucundan başka bir şey değildir.

Ferdinand de Saussure'ün *Genel Dilbilim Dersleri** aynı ölçüde ünlü iki kuramsal yoğun ilkeyi içerir: "dilbilimsel gösterge" ** kuramı ("gösterge, gösteren, gösterilen" ve bunların özellikleri) ve "farklılıklar sistemi" olarak "dil" (la langue) kuramı. Her ne kadar bu iki bakış açısını uzlaştırmakta kuşkusuz zorluklar olsa da dili (le langage) iki

* F. de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 1998 (ilk baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2 Cilt, 1976), çev. Berke Vardar.

** Kafa karışıklığını önlemek kaygısıyla, Berke Vardar çevirisini izleyerek "signe", "signifiant" ve signifié sözcükleri, özellikle Saussure'un söz konusu edildiği yerlerde, sırasıyla "gösterge", "gösteren" ve "gösterilen" olarak karşılanmıştır. Signifier fiilinin "gösterme" anlamına itirazla son zamanlarda bu kavramlar için daha çok "im", "imleyen" ve "imlenen" karşılıkları kullanılmaktadır. Tüm metin içinde "signe" için, yerine göre, "gösterge", "im" ya da "işaret" karşılıkları ve türevleri kullanılmıştır.

karşıt bakış açısından ele alan (ya öğeler – “gösetegeler” – topluluğundan ileri gelen yapı olarak dil ya da tersine kendi öğelerinden – “farklılıklar sisteminden” – önce gelen ve onları belirleyen yapı olarak dil) Saussure’ün ölümünden sonra yayınlanan bu yapıtı, dilbilimi hep kendiliğinden teolojik ya da metafizik kavramlardan kurtarmaya çalışması ölçüsünde, 20. yüzyıl düşüncesinde kurucu bir rol oynar. Derrida’nın Saussure konusunda sergilediği çelişik tutum (ambivalence) buradan kaynaklanır: bir yandan bu metafizik karşıtı jestlere yeltendiği için onu kutlar; diğer yandan da bunlara sadece yeltenmekle kaldığı için onu eleştirir. O halde “*gramatoloji*”, özellikle de yazı sorununu ilgilendiren hususlarda onu çoğu zaman sakınımsızca ele alsa da, hiçbir şekilde Saussure’ün “genel dilbilim”inin cephe- den bir eleştirisi değildir.

Ses ve anlam birliğinde ruhla beden birliğindeki benzer bir gizem görme eğiliminde olan her dil anlayışını “teolojik” diye adlandıralım; ve, yazının aleyhine söze, yani farklılaşmış / ertelenmiş iletişime hazır bulunma içindeki iletişime ayrıcalık tanıyan her dil anlayışını da “metafizik” diye. Bu durumda *gramatoloji* genel dilbilime bazı iltifatlarla bulunabilir: aslında Saussure ses / anlam çifti ile beden / ruh çifti arasındaki benzerliği açıkça reddetmiştir (*Dersler*, 145, Derrida tarafından *Positions*’da (28) alıntılanmıştır); öte yandan da, kendi başına düşünüldüğünde, sesin

dili oluşturan bir öge olmadığını gayet iyi görmüştür (*Dersler*, 164). Bu saptamalar övgüye değerdir, çünkü bunları yaparak Saussure, Batı uygarlığında olduğu gibi felsefede de "seslilik" in, "son" (ses, sound) ya da "voix" nın (ses, voice) adeta dinsel üstünlüğünü bir şekilde yerinden etmiştir

Bununla birlikte Saussure, Derrida'nın gözünde, metafizik çerçevesinden bu çıkışta yeterince uzağa gidememiştir. Daha kötüsü, " 'işaret / gösterge' kavramından yararlanmayı sürdürdüğü ölçüde bu metafizik geleneği onaylamamazlık edememiştir" (*Positions*, 28-29). Saussure'ün hatası "gösterge" sözcüğünü yeniden kullanmış olmaktan çok, onu bir "gösterilen" ("kavram") ile bir "gösteren" in ("akustik imge") birleşimi olarak tasarlamış olması, böylece de ilk sırasında duyulur ile anlaşılır farklılığının yer aldığı, metafiziği yapılandıran karşıtlıkların esasını yeniden ortaya çıkarmasıdır. Bu yüzden, *Dersler*'in yazıyı maruz bıraktığı sürekli değersizleştirmeye de şaşmamak gerekir (Derrida *Positions*'da (36) birçok referans vermektedir). Ses [le son] (söz, ses [la voix], sözlülük) Saussure'ün dilbilimsel gösterge kuramının belirleyici ögesidir: gösterilen bir "akustik imge" dir, yani bir metni zihnen okunurken elde edilen şey gibi, bir ses çıkarmanın hayaletidir. Ve bu "akustik imge", onun gibi psişik ya da zihinsel olması bakımından "gösterilen" le aynı yapıdadır. O

halde metafiziğin karakteristik özellikleri (psişik olanın, *son'un*, *voix'nın*, mevcudiyetin önceliği) Saussure'in dilbiliminde muhafaza edilir; Derri-da'nın *gramatolojinin* "'işaret' kavramı ile onun tüm mantığını yıkmak" (*Grammatologie*, 16) sonucu vermesi gerekeceğini söylerken gösterdiği sertlik bununla açıklanabilir.

Dilbilimsel göstergenin iki temel ayırt edici özelliği de ("göstergenin keyfiliği" ve "göstergenin çizgiselliği") aynı şekilde gramatolojinin bakış açısına göre eleştiri konusudur. Göstergenin keyfiliği gerçi açık şekilde karşı-teolojik bir savdı: Saussure'ün yaptığı gibi her dilbilimsel göstergenin keyfi olduğunu söylemek, göstergelerin gerekçelendirilme ya da doğrulanma olanağının kendisini ve böylece diğerlerine göre ayrıcalıklı ya da üstün göstergelere ya da dillere duyulan inancı her türlü doğrulama olanağını yıkmaktı; ve bu da anlam(laman)ın (signification) her türlü çevirme, aktarma ya da aşılama girişiminin geçerliliğini hak olarak sağlama almaktı: bir *gramatolojiye* kusursuzca uyan özelliklerdir bunlar. Bununla birlikte, Derrida, Saussure'deki göstergenin keyfiliğini reddetmeden (bilakis), ona karşı iki dolaylı eleştiride bulunur: bir yandan göstergenin keyfiliği (yani, gösterge ile onun göstergesi olduğu şey arasında tam bir yarık / kesik (césure); ki alfabetik yazı bu yarığın çok iyi bir örneğini verir) çoğunlukla, alfabeye az ya da çok yakın olmalarına göre, uygarlıklar arasında bir

hiyerarşi anlayışına götürür. Diğer yandan bu çoğu zaman naif etnik merkezciğe bir mantık tutarsızlığı eklenir: göstergenin keyfiliği gerçekten kabul edilirse (yani bir gösterilen ile bir gösteren arasındaki tüm birleşmeler eşdeğer sayılırsa) o zaman Saussure'ün yaptığı gibi yazıyı gözden düşürüp söze öncelik vermek tutarsızlık olur. Öyleyse *gramatoloji*, göstergenin keyfiliğinden, dilbiliminkine tamamıyla aykırı bir sonuç çıkaracaktır: tıpkı farklılığın, nedensizliğin, oyunun göstergenin merkezine yerleştirilmesi gibi, yazı da artık kovulmayacak, dilin merkezine yerleştirilecektir. Bu anlamda işaretin keyfiliği, tam anlamıyla yazılı işareti, yazıyı belirtebilir: şu halde *gramatoloji* "'işaretin keyfiliği'nin bilimi, iz'in nedensizliğinin bilimi, sözden önce ve sözün içinde yazının bilimi olacaktır" (*Grammatologie*, 74; bkz. 65-66).

Dilbilimsel göstergenin ikinci büyük ayırt edici özelliği, yani "göstergenin çizgiselliği", Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'daki analizlerinin ruhu içinde, içerdiği zaman kavramıyla birlikte eleştirilmektedir (çizgisel zaman, ardışıklık; *Grammatologie*, 105). Derrida "*gramatoloji*"ninki olabilecek bir "pozitif" içerik fikrini bu vesileyle verir. Çizgisel olmayan bir zaman nasıl kavranabilir? Derrida "çizginin homojenliğinin yerine müzikal porte* yapısının konulacağı" bir zamana başvurmayı önerir. Bu öneri ilk bakışta

* Nota kâğıtlarındaki beşerlik satır çizgileri.

biraz bulanık görünür, ama Derrida onu kendisinin gerçekten de çizgisel olarak okunamayan birçok metninde (*Glas* çoksesli ya da *La Vérité en peinture* daireseldir örneğin) çok parlak bir şekilde uygulamış ve böylece "çizgisel" olan her şeyin (örneğin "bir sebepler düzeninin söylemsel çizgiselliği" – *Marges*, 7) kendisine sağlamış gibi görünmesini engellemeye çalışmıştır. O halde Derrida'da uzamı / mekânı "aralık verme" (*espacement*) ya da "*différance*" biçimiyle yazıya yeniden sokma isteği vardır; ya da daha doğrusu, *archi-écriture*'ün farklılaştırıcı ve temelde ayırıcı yapısını, onu reddedip boşuna bastırmak yerine, uzamsal ve çoksesli yöntemlerle ortaya çıkarma; tek cümleyle (*Positions*, 39), "söylenenler zincirini uzam haline getirme"yi sağlama ve daha genel olarak da, yazının ortamını / mekanını uzam ve zamanın bir karışımı olarak niteleme isteği (*Marges*, 8).

Derrida *Grammatologie*'de, *gramatoloji* için "pozitif bilim" statüsü talep eder. Gerçekte, matematiksel yazının "fonetik olmayan" yanı ile uzamlaştırılmış ve çoksesli bir yazı aracılığıyla çizgisellikten kurtulma olanağı üzerine saptamalar bir yana, *gramatoloji* kendini her şeyden önce ve hatta kendi ilgisi bakımından, bir parça, yazı konusunda sınama ölçütü her zaman falanca filozof (Platon), falanca yazar (Rousseau), fa-

lanca etnolog (Lévi-Strauss), falanca dilbilimci (Saussure) tarafından ortaya konulan söylem olacak olan Sokratesvari bir ironi biçiminde işleyecek bir eleştiri girişimi olarak gösterir. Bu durumda *gramatoloji*, bir yazarda gramatolojik kaygıların bulunmayışından ileri gelen kavramsal felaketleri aydınlatır. Asıl itibarıyla eleştirel olan bu yan, metinlerin okunmasındaki özellikle parlak ve inandırıcı sonuçlara ve evrensel bir başarıya rağmen, *gramatolojinin* (bildiğimiz kadarıyla en azından henüz) kurumsal bir bilim statüsü kazanamadığı olgusunu kuşkusuz kısmen açıklamaktadır.

Gramophone, Gramophonie, Télégramophone, Effet de Gramophone (Gramofon Etkisi), Omégaprogramophone, Mégaprogrammotéléphonique

Bileşik sözcükler.* "Gramofon" aslında bir pi-kap markasının adıdır. Bu sözcük Derrida'nın, bir yandan "gramme" ve "phone"u, yani yazı ile sesi (voix) birleştirdiği için ilgisini çeker (Ulysse gramophone, 75-78, 89-90): ama daha çok da kaydedilenin simgesi olduğu ve dolayısıyla istenildiği zaman tekrarlanabildiği için. "Gramofon" o halde, her söylemin aktarılabilir (itérable), aşılabilir, yinelenebilir, kendine ve başkalarına aktarılabilir / alıntılanabilir olduğunu, ona her zaman başka bir söylem tarafından (kendinin tekrarı yoluyla olmak da dahil) musallat olduğunu ileri süren bir kurama uygundur: örneğin "'evet', "kendi gideceği yere / yazgısına karşılık vermek için, kendi kendine yeniden dolaysızca doğrulanmalıdır (réaffirmer). Evet ancak kendiyle ilgili anı'nın gerçekleşmesi umulursa (se promettre) kendi kendine söylenebilir.

* Yunanca kelimeler: "tele" öneki (yer ve zaman için) uzaklık, mesafe belirtir. Gramme, yazı; phone, ses, omega ise 24 harfli Yunan alfabesinin son harfidir.

Evetin doğrulanması anıyı / belleği doğrulamaktır. Evet korunmalı, dolayısıyla yeniden aktarılmalıdır, sesini yeniden işitilmesi için vermek üzere arşivlemelidir. Benim gramofon etkisi dediğim budur. *Evet a priori* gramofonlanır ve telegramfonlanır" (a.g.e. 90). "Omega" (en son nokta), "program" ve "gramofon" dan oluşan "*omegaprogramfon*", Borges ya da Joyce tarzı, bütünsel bir anlatı fikridir (a.g.e. 117), oysa "*megaprogramotelefonik*", bütün mesajların geçtiği büyük santralin niteliğidir (a.g.e. 120) ve "tele" ile "gramofon" dan (ya da "telegram" ve "telefon" dan) oluşan "*telegramfon*", "*Ulysses*'teki posta gönderileri ağıyla ilgilidir" (a.g.e. 133).

☞ Bkz. *répétition*.

Graphique (la)

Derrida dişil adıl olan "grafik"i ("la graphique") çoğu kez "mantık" (logique) adılı yerine kullanır (*Grammatologie*, 235). "La graphique", mevcudiyet olarak *logos* felsefesine değil, *différance* olarak bir yazı felsefesine özgü mantık olacaktır. O halde grafik, deyim yerindeyse mantıksal olmayan bir mantıktır; ya da daha doğrusu, kendinden önce gelmenin ya da –aynı şeyi başka şekilde söylersek– kendinin *obséquence*'inin paradoksu olan tam anlamıyla paradoks içinde; yani, olan her şeyin ancak, kendi tarafından ikiye bölünerek, öncelenerek, kendi başına musallat olarak, ama asla teklik ya da kökensellik biçimi altında olmadan var olduğu şeklindeki durmadan tekrarlanan fikir içinde, temel olarak ve sonsuz biçimde, mantığa meydan okuyan bir mantıktır. Böylece Derrida, tamamlayıcılık (supplémentarité) "mantık"ından çok "tamamlayıcılık grafiği"nden söz etmek yanlısıdır, zira "tamamlayıcılık" tam da "mantık"ı yerinden etmeyi amaçlamaktadır.

Greffe, Citationnalité (Aşı, Aktarımsallık / Alıntılanırlık)

"Aşı" sözcüğü tarımla ilgilidir: aşılana bir bitki esasen kendisinin olmayan bir çevrede genellikle canlı ve verimli bir şekilde büyür. Derrida söylemleri şu modele benzeterek anlar: bir söylem kati / nihai olarak bir ilk bağlama bağlı değildir, her zaman başka bir bağlamda "aşılabilir" (ya da "aktarılabilir / alıntılanabilir"). Hem zaten bu olanak bağlamlara bağlı da değildir: başkaları buna elverişsizken, "aşı"ya elverişli olacak bağlamlar ya da söylemler yoktur. Derrida aslında (ki burada onun düşüncesinin paradoksal ve kıskırtıcı boyutuyla yeniden karşılaşırız) bir söylemin her zaman aşılabilir olduğunu ya da, daha kökten bir ifadeyle, bir söylemin *zaten her zaman* bir "aşı" ya da "aktarma / alıntılama" olduğunu savunmaktadır.

Genelleştirilmiş bir "aktarımsallık" ya da "aşı" tezi o halde kökensel *différance* kuramının yeni bir görünümünden başka bir şey değildir. Aslında her söylemin her zaman bir aktarım / alıntı ya da bir aşı olarak düşünülebileceğini söylemek *daha sonra* aşılacak ya da aktarılacak bir "ilk

söylem" in, "söylem modeli" nin olmadığını, tersine, aktarımın, aşının yani kökensel bağlamdan koparmanın ilk olduğunu söylemektir. Aşı ya da *aktarılabilirlik* kuramı bunun dışında Austin ve Searle'ün pragmatik kuramlarına nazaran Derri-da'nın konumunu kesin olarak belirlemeye izin verir. Genel olarak ve onda sık rastlanan bir harekete göre söyleyecek olursak, Derrida, aslında bizzat Austin'in işaret etmiş olduğu bir yönde Austin'den daha radikal olduğunu göstererek, Austin'e çatacaktır. Austin, doğruya ve yanlışa elverişli önermeler / beyanlar [*énoncé*] ("yağmur yağıyor", "bir kedi görüyorum") ile, ("doğru" ya da "yanlış" olarak değil) artık yalnızca "başarılı olmuş" ya da "başarısız olmuş" olarak değerlendirilebilecekleri şekilde bir şey yaptıkları için ("oturumu açıyorum", "satın alıyorum", "sizleri karı koca ilan ediyorum") artık doğru yanlış bağlamında yorumlanamayacak olan önermeler arasında ayırım yapmış olmasıyla ünlüdür. O zaman bir bu önermelere "edimsel" (performatif) adı verilir çünkü bunlar bir şey yerine getirirler: onlar dünyanın betimlemeleri değil eylemlerdir. Austin (*Quand Dire, c'est Faire*'de)* bu iki önerme / beyan kategorisini kesin ve teorik biçimde ayırt etmeye çalışmıştır. Oysa kendisini de şaşırtan bir sonuçla bunu başaramamış, tersine hiç de doyurucu olmayan, betim-

* J. L. Austin, *How to do things with words* [Söylemek ve Yapmak, Metis Yayınları, 2009, çev. R. Levent Aysever].

sel önermeleri tırnak işaretleri arasına koyarak, yani onları "aktarmak" suretiyle aydınlatılabilen bir "genelleştirilmiş edimsellik" fikrine varmıştır: örneğin "bir kedi görüyorum" beyanında mevcut olan *eylem*, eğer onun yerine "'bir kedi gördüğümü' söylüyorum"u koyarsam ortaya çıkar. Öyleyse genelleştirilmiş edimsellik (diğer uslamalar arasında) böylece genelleştirilmiş bir *aktarım*sallığa, yani her iddianın (assertion) meşru biçimde bir kendi kendine aktarım (*auto-citation*) olarak düşünülebileceği saptamasına dayanıyordu. Bu tezlerin Derrida'nın ilgisini nasıl çekebildikleri kolayca anlaşılıyor. Dolayısıyla da onun Austin'in kuramlarına sık sık başvurduğu görülmektedir. Bununla birlikte Derrida genelleştirilmiş *aktarım*sallık tezi konusunda Austin'la hemfikir olsa da, bağlam söz konusu olduğunda ondan şiddetle ayrılır. Gerçekten de analizleri ilerledikçe, Austin "bağlamlar"a gitgide daha fazla önem atfeder: onun felsefesinin genel anlamı aslında söylemleri global biçimde ele almaktır: edimsel olanda saptayıcı olan (*constatif*), buna karşılık da saptayıcı olanda edimsellik vardır: "konuşmak" daima aynı zamanda bir şey "yapmak"tır. O halde bir söylem doğruluk ya da yanlışlık terimlerinde bir içsel analize hiçbir zaman elverişli değildir: en saptayıcı görünen bildirimin ("iş işten geçti") örneğin gizli bir mesaj mı değil mi ya da en fiyakalı bildirim ("benimle evlenir misiniz?") örneğin tiyatro sahnesinde mi

dile getiriliyor anlamak için her zaman bağlamı bilmek gerekir. "iyi" ve "kötü" bağlamlar, "ciddi" veya "gayriciddi" bağlamlar ayrımı o halde pragmatist girişim için bir saplantıdır. Derrida'ya göre ise tersine, genelleştirilmiş *aktarımsallık* tam tersi bir sonuca götürecektir: yani "iyi" ve "kötü" (ya da ciddi veya sapkın vs.) bağlamlar arasında ayırım yapmamak gerektiği tezine. Derrida okunabilirliğin bağlamdan bağımsız olduğunu, bu yüzden paradoksal olarak *kusursuz bir edimsellik başarısının olmadığı*, daha doğrusu *"başarılmış" da olsa her edimselin "arı olmayan" bir edimsel olduğunu* savunacaktır. Başka deyişle, hiçbir bağlam (konuşanın etten kemikten mevcudiyeti, sağlam kafa sağlam vücut dinleyicilerin genel uyuşumu, genel ciddiyet vs.) *anlamanın mevcudiyetini* ya da edimselin genel başarısını (diplomatik bir toplantıda bile gizli şifreler olduğu var sayılabilir vs.) garanti edemeyecektir. O halde hiçbir şeyin haklı olarak gideremeyeceği kökensel bir farklılık, kökensel bir aralık (*espacement*), temel bir *aktarımsallık* ya da *aktarılabilirlik*, temel bir uzaklık her zaman vardır, çünkü hiçbir bağlama kusursuzca hakim olmak mümkün değildir. Bunun dışında "aktarım" edimselinin karşısına "ciddi ve olağan" edimselini koymaya çalışmak boşunadır, çünkü her edimsel gerçekte belli türde bir aktarım, şifre olarak algılanmalıdır ve dolayısıyla temelde aktarılabilirdir: "bir oturumu açmak, bir gemiyi su-

ya indirmek ya da bir evlenme törenini başlatmak için dile getirdiğim formül aktarılabılır bir modele *uygun* olarak tanımlanamıyor, dolayısıyla herhangi bir şekilde aktarım olarak tanımlanamıyorsa (başarılmış bir edimsel önerme olabilir mi)? (Marges, 388). O halde bir bağlamdaki "ciddiyet" orada dile getirilen önermelerin *aktarımsallığına* zıt değil, onu var saymaktadır. Bir gemiyi vaftiz etmek ancak tiyatroya çok yakın bir sahneleme pahasına "gerçekten" yapılır, halbuki tiyatro çoğunlukla bağlamların "gerçeklikten çıkarılması" (*dérealisation*) biçimi olarak görülür.

Demek ki Derrida, Austin'i söylemin evrensel olarak aktarımsal doğasını göstermiş olduğu için kutlar (bu bakımdan o *archi-écriture* kavramına belli ölçüde yaklaşmıştır): ama onu temelde metafizik, dolayısıyla ahlakçı bir jesti, yani bağlamları (gerçeklikte olanaksız olan) hâkimiyet yoluyla "saf"ı "saf olmayan"dan ayırma girişimini (hayali yapıdaki o anlamın doruk noktası anti-metafizik sezgisine rağmen) sürdürmüş olduğu için de eleştirir. Austin'da olduğu gibi Searle'de de ilan edilen şey o halde yine ve her zaman " (...) *daha sonra* türeme, karışma, değerden düşme, araz ve saireyi düşünmek üzere "stratejik olarak", ideal olarak yeniden bir kökene ya da basit, el değmemiş, normal, saf, has bir "önce-

lik"e yükselme tasarısıdır. "Bütün metafizikçiler", diye ekler Derrida, "Platon'dan Rousseau'ya, Descartes'tan Husserl'e bu şekilde hareket etmişlerdir: iyiyi kötünün, pozitifin negatifin, safi bozuğun, basiti karmaşığın, özü ilineğin, taklit edileni taklit edenin önüne vs. koymuşlardır. Buradaki ötekiler arasında *bir* metafizik jest değildir, bu en sürekli, en derin ve en güçlü metafizik istektir" (*Limited Inc*, 174). Derrida'nın yinelemekten kaçınmak istediğiye tam da bu metafizik duruştur.

Gynémagogie

"Demagoji"* ile "jine", yani kadın üzerinden (filolojik kesinlik kaygısı olmaksızın) *bileşik* sözcük: yani "jine-magoji" onlar üzerinde egemen olmak için kadınları bayağı bir biçimde pohpohlama sanatıdır (*La Carte postale*, 216).

* Démagogie, Yunanca *demos* (halk) *ago* (yönlendirmek: *Fr.* conduire, *Ing.* lead) kelimelerinden oluşur; pohpohlayıcı bir söyleme işaret eder.

Hantologie

Bileşik sözcük. "Musallat olan"ın, hayaletlerin, hortlakların ontolojisi (yani varlık bilimi): dolayısıyla bu, var olmadan var olanın, *zaten her zaman* [daima daha baştan] "geri dönen"in [hortlayanın], asla ilk, tözsel olmayanın ontolojisidir* (*Spectres de Marx,*).

Bkz. achose, fantomachie.

* *Bkz. Fantômachie maddesi.*

Homohégémonie, Homohégémonique

Bileşik sözcük. Hem “hegemonik” [hâkimiyete dayalı] hem de “homojenleştiren” [türdeşleştiren] bir “iktidar”ı niteler (*Echographies –de la télévision*, 57).

Hostobiographie

Bileşik sözcük. Demeure, 52: "bir otobiyografide ev sahibi [fr. hotê, ing. hoste] olarak başkası, bir hostobiyografi".

☞ *Bkz. Auto-bio-thanato-hétérographique, Circonfession.*

Hymen (Kızlık Zarı, İzdivaç)

*Belirsiz sözcük. "Hymen", "evlilik"in, dolayısıyla "birleşme"nin eşanlamlısıdır; ama hymen aynı şekilde "ayıran" bedensel bir zarıdır da. Aynı anlamda Derrida çoğu zaman – bkz. *Marges* metinlerinin ilki – içsellik dışsallık karşıtlığını bozan zar olarak *kulak davuluna* (*tympan*) da başvurur.*

☞ *Bkz. Entre, Milieu.*

Indécidable, Indécidabilité (Belirsiz, Belirsizlik; Karar Verilemez, Karar Verilemezlik)

Bir önermenin anlamlılığı (*signication*), anlamı (*sens*) eksik olduğu için değil, ama aynı şekilde birçok okumasını yapmak mümkün olduğu için, anlamını kesin olarak belirlemek olanaksız olduğu zaman "belirsiz" olur. Önergeleri kendilerini çok anlamlı olarak *kurmaya* bırakmak suretiyledir ki biricik anlam kendini *yıkmaya* bırakılır: o halde *belirsizlik* öncelikle felsefe metinlerindeki Derridacı "yapıbozum"un en görünür sonucudur. Bununla birlikte Kartezyenizmin "açık" ve "seçik" olana dair ussal hevesine bu sürekli meydan okuyuşun "amaç"ı (örneğin – Derrida konusunda sıkça duyulan bir eleştiri – çelişkili olarak yazarlarının hem tanınma arzusunu hem de gizlenme arzusunu doyurmak üzere) metinleri okunmaz hale getirmek değildir Ama Derrida metinlerinin özelliği olan sayısız belirsiz önerme sırf, dilin bütün kaynaklarını hesaba katarak, "doğal" dillerin inanılmayacak sayıda sözcük ve kuruluşlarına ilişkin *olgu belirsizliğini* (dolayısıyla *olgunun*

akla direnişini) ortaya koyar. Böylece *belirsizlik*, psikanaliz yüzyılından dersler çıkararak, en çok, cümlelerde "hakiki", "biricik", "ciddi", "sahici" bir anlam talebi başarısızlığını gösterir: bu durumda önermelerin *belirsizliği* artık açık seçik sezgi türleri altında kendi mevcudiyetini arayış içinde ve aracılığıyla değil, anlam *différance*'ı içinde ve aracılığıyla koca bir anlamlılık kuramı oluşturmak üzere *yinelenebilirlik*, *aşı* ve *aktarımsallık* ile sistem oluşturur.

Derrida, metinlerinin sözde bütünlüğünün "(onun) uğraşmaktan vazgeçmediği bu aporetoloji ya da aporetografi" (*Apories*, 35-36) içine nasıl alındığını göstererek bu "belirsizler" in kendi felsefesi içindeki önemi üzerinde ısrarla durmaktadır. Derrida'nın bu pasajda bizzat ayrıntılandığı vakalar dışında doğal olarak hiçbir şekilde eksiksizlik taslamadan bir *belirsizlik* vakaları tipolojisi sunulabilir:

(1) *Belirsizlik* öncelikle Derrida'nın muğlak, hatta tanım gereği çelişkili olan ve onun, geleneksel olarak felsefe metinlerinde kullanıldıklarında içlerindeki denge bozucu rollerini ortaya koyduğu terimlere gösterdiği ilgiden ileri gelebilir:

☞ Bkz. *autour*, *contre*, *donner*, *double*, *fors*, *entre*, *hymen*, *milieu*, *pas*, *s'appeler*.

(2) Bazen fillerle isimler arasında, özellikle de "kalıntı" (*reste*), "mezar" (*tombe*) ya da "barınak" (*demeure*)* (Derrida'nın bir eserinin adı) sözcükleri konusunda ayırım yapma olanaksızlığının sonucu olabilir. Her zaman olduğu gibi, sağlam ve güvenilir olduğuna inanılabilecek bazı kavramsal ayrımları sorgulamak değil, bunların *gerçekte* her zaman işlemediklerini göstermek söz konusudur: Bu ayırmızsızlık *Glas*'da (41) açıktır: "mezar, kalıntı . (...) Sonuçta ne bir isim ne de bir fiil". *Belirsiz* formüller buradan ileri gelir: "Aşk içerde kalır" (83a); veya yine "Ben / mezar" (197); hatta ve hatta: "metin kalır / düşer [metin mezardır]" (*r(est)e / tombe*) (10). *La Carte postale*'da çok sayıda belirsiz çoksesli önerme vardır: "kendi içinde başkasına sahip olmak", "dili kulağında" olmaktır (193); ya da daha ileride: "seans devam ediyor, bunu nasıl değerlendiriyorsun? Ben her zamanki gibi gramer konuşuyorum, bu bir fiil mi sıfat mı? İşte iyi sorular"; ve bir de şu (265): "bil / tahmin et, bakalım benim tahminim ne (*devine, ma devine*)", burada ilk "bil / tahmin et" in "tahmin etmek" (*deviner*) fiilinden mi geldiğini (dolayısıyla bir bilimcenin (*devinette*) mi söz konusu olduğunu) yoksa ikincisi gibi bir ad mı olduğunu (bu "bil bakalım benim tahminim ne" ifadesini bir oy-

* Maddenin devamında, burada isim hallerinin karşılıkları verilen fiillerin anlamlarını da duymak gerekir. *Rester*: kalmak; *Tomber*: düşmek; *Demuerer*: barınmak.

na teşvikten çok aşk büyüğü yapan şey) bilmek olanaksızdır. *Belirsizliğin* yakın bir türü bazı önermelerin "saptayıcı" okuması ile "edimsel" okumasının çakışmasının sonucudur, *La Carte postale*'daki (13) şu örnekte olduğu gibi: "sana aşkım diyorum" [seni aşkım diye çağırıyorum], bu "seni 'aşkım' ilan ediyorum, artık senin adın bu" diye de "sana telefonda bir an aşkım diyorum" diye de okunabilir. *Belirsizlik* "oyun"u (eğlencesi, aralaması), genelleştirilen *aktarımsallık* ya da *yinelenebilirlik*ten kurtulmaya izin verecek "ciddi" ve "gayriciddi" önermeler arasındaki ahlakçı (örneğin "dil edimleri" kuramındaki) ayırım arayışını engeller.

(3) *Belirsizlik* bazen de hakiki şiirsel-felsefi çok-sesliliklerin üretiminden ileri gelir. Örneğin *Marges*, 8: "zira böyle anlaşılır (*s'entendre*) varlık: onun kendine haslığı (*son propre*) "; bu, "anlaşılır"ın, "tanımlanır" ya da "algılanır" anlamında anlaşılmasına göre, "anlaşılır"ın bir kişisiz ya da bir dönüşlü olarak anlaşılmasına göre, "onun"un (*son*) "seslilik" (*sonorité*)* ya da iyelik olarak anlaşılmasına göre, nihayet "has"ın, "onunki" ya da "doğru" olarak anlaşılmasına

* "Son propre": onun kendine haslığı anlamında iyelik belirtileceği gibi ["son" burada "onun" anlamındadır], "özgül / asıl / temiz ses" anlamına da gelebilir; burada ise "son", "ses" anlamındadır ki ifadenin ilk bölümünde "anlaşılır" diye çevirdiğimiz "s'entendre" fiili "duyulur" diye de karşılanabilmektedir.

göre çok sayıda şekillerde okunabilmektedir: öyle ki burada temelde belirsiz bir ontoloji önermesi bulunmaktadır.

☞ Bkz. arrivée.

(4) Belirsizliğin başka bir kaynağı da Derrida'nın aynı zamanda birçok dile ait çoğunlukla çözülmemeyen sözcükleri kullanmasıdır.

– İngilizce. *Ulysse gramophone*'da "evet, evet" (oui, oui) İngilizce "we, we" [biz, biz] diye de okunacaktır. *La Carte postale*'da gönderinin maruz bıraktığı ölüm teması, Fransızca "yaralamak" (*bless*) ve İngilizce "bless", "kutsamak"ın (*bénir*) (155: "seni kutsuyorum", "kutsuyorum" ve "yaralıyorum") muğlaklığı yoluyla aşkla kutsallaştırma temasıyla birleşecektir ve miras teması "legs" sözcüğünün (Fransızca "miras" (*héritage*), İngilizce [şömineye ait] "bacaklar" (*jambes*)) muğlaklığı yoluyla *Çalınan Mektup*'un dekoruyla bir araya gelecektir. Derrida'nın fetiş ifadesi "Orada kül var" (il y a là cendre)* (bkz. *La Double Séance*, *La Pharmacie de Platon*, *Feu la cendre*), Derrida'ya inanılacak olursa, belki de, gizlice sevilen bir kimseye, "var-

* Normalde "cendre" kelimesi Fransızcada dişil tanımlık alır: la cendre; oysa cümlede geçen "là"da, görüleceği üzere, a'nın üzerinde aksan vardır ve "orada" anlamına gelir, yani kül kelimesinin tanımlığı olmayıp, yer belirtir. Fakat okunuşlar aynıdır ve görmeden, sadece işiterek ayırım yapmak mümkün değildir.

dır" (*il y a*) yoluyla "I love you" demenin bir şifresidir; ve *La Carte postale*'ın yaratıcı hecelerinden biri olan "sırt" (dos), hem ayrımsız bir biçimde analiz edilenin dayandığı bedeninin bir kısmı, bir filozofun kendisinden öncekilere göre benimsediği durum (filozof olmak her zaman öncellerinin ve çağdaşlarının "sırtında" olmaya çalışmaktır: siz onların göremediklerini, yani onların sırtını görürsünüz) hem de modern zamanların "Gönderiler"inin yazıldığı ve iletildiği ilk PC modellerindeki "Disk Operating System" ya da "Dos"tur (202: "dos programlı"). Diğer örnek: "Bak, o yazın Atina sokaklarında Sokrates'in posterini okşayarak dolaşıyor" (166) ("poster" sözcüğü Fransızcadaki bir fiil olarak da okunur: bir mektubu "postalamak").

– *Almanca*. *Marges*'da toplanan metnin "Qual Quelle" başlığında Fransızca "quelle" [hangi] Almancadaki "Quelle" (kaynak) ile karışmaktadır. Almancada "Bande", *Glas*'daki temel terim olan Fransızcadaki "bande" gibi "bağlar"ı (*l-lens*) gösterir (49; "bander": sargı yapmak, sık-mak / sarmak, bastırmak, bir kırığı yerine takmak, pansuman yapmak, bir farklılığı azaltmak, düşünmek...).

– *Latince*. Latince *finis* (*Apories*, 19: "finis", "hudut"tur ve "son"dur) biraz daha ileride "Fransızca olarak" yeniden ele alınacaktır (86: "burada başla, orada *bitir!*" – dillerin *belirsizliği* burada isim ve fiilin *belirsizliğini* ve *aktarımsallı-*

ğı artırmaktadır). Ve "sero te amavi", "seni çok geç sevdim" ("Voiles" üzerine konferans, Bordeaux, 1999) ifadesindeki Latince sero kuşkusuz biraz zorlayınca "Fransızcada" "seni séro (ciddi) sevdim" anlaşılabacaktır – özellikle de genel bağlam arzu, hastalık ve ölüm korkusu ise.

Belirsizlik 70'li yıllarda Gödel'deki kesinlik sevasından uzakta (*La Dissémination*, 248-249) şu halde önermelerdeki anlam "muallaklığı" üzerinde çok düşünülmüş bir uygulamasıdır: bu anlamda (*yapıbozum* uygulaması, *différance* üretimi) o, her zaman bir mevcudiyetin çağrısını amaçlayacak ya da bir dünya veya dilin zenginliğine hayranlık duyacak olan büyülü-şiiirsel bir uygulamaya tamamen zıttır: "*Belirsizlik*", diye yazar Derrida *La Dissémination*'da (249), "burada bilmecemsi bir çift anlamlılıktan, 'tarihteki' bir muğlaklıktan, şiiirsel gizemden, (...) 'doğal' dildeki bir sözcüğün tükenmez karşıt anlamlılığından, hele hele de bir "*Gegensinn der Urworte*"den (temel-sözcük çelişkisi) ileri gelmemektedir. Burada *hymen*'le ilgili olarak, doğal bir dilli spekülative diyalektik içine koyan bu fırsata bayılarak Hegel'in *Aufhebung, Urteil, Meinen, Beispiel* vs. gibi Almanca sözcüklerde denediği şeyi yinelemek söz konusu değildir. Burada önemli olan sözlük zenginliği, bir sözcük ya da kavramın semantik sonsuzluğu, derinliği ya da geniş-

liği, iki karşıt anlamın (süreklilik ve süreksizlik, içeri ve dışarı, özdeşlik ve farklılık vs.) onda çökelmesi değildir. Burada önemli olan onu oluşturan ve bozan biçim ya da söz dizimi uygulamasıdır. (...) Bunun sonucu öncelikle muallaklık artık sözcüklerin içeriğinden değil ancak yerinden kaynaklanacak şekilde söz dizimi tarafından ortaya çıkarılır". Birazcık yadsıyan yanına rağmen (çünkü Derrida tartışmasız şekilde bazı sözcüklerdeki sözlük zenginliğini sever ve bununla büyük bir zevkle oynar) *belirsizlik* burada açıkça "sözlüksel" olmaktan çok "semantik" bir uygulama olarak tanımlanır ve dolayısıyla "dil" e değil bir söylemler dil bilimine bağlıdır – eğer "dil" diye bir şey varsa.

☞ Bkz. *décision*.

Indirection, Irrectitude (Yönsüzlük, Eğrilik)

Bileşik sözcükler. Derrida'nın bir Freud okumasında (*Etats d'ame de la psychanalyse*, 76) oluşturduğu bu iki eşanlamli sözcük hem dolambaç, "dolaylı", dolayısıyla hile, geciktirme, dolap vs. "kavram"ını hem de bu dolambaç sırasında bir kopma, başka bir plana sıçrama fikrini vurgular. "Eğri / dolaylı"ya (*oblique*) yakın kavram (*Force de loi*, 26, bu daha sonra *Du droit a la philosophie*'ye, "özellikle 71 vd.ye" ve *Passions*, "l'of-frande oblique"e götürür).

It rabilit  (Yinelenebilirlik)

Latince *iterum*, "yeniden", "yeni baŗtan"dan gelen *yinelenebilirlik* tekrarlanma, *yinelenme* kapasitesidir. Derrida'nın gözünde bu, her "anlam"ın (*signification*), yani her dilin temel özel-liklerinden biridir. İlk bakıŗta burada bundan daha normal bir Şey yoktur: bir anlamın,  rneēin bir yerden diēerine ya da bir zamandan diēerine, "taŗınabileceēini", dolayısıyla "tekrarlanabileceēini" kabul etmeye d nden hazırızdır: mektupların ve kitapların gayet iyi bilinen rolüdür bu. Peki, bu "*yinelenebilirlik*"in sonucunu, yani anlamın baēlamdan baēımsızlıēını kabul etmeye hazır mıyız? Gerēi Derrida'nın  ıkardıēı ve  stlendiēi sonuē budur: o halde *yinelenebilirlik*, hem tanımlayıcı hem de eleŗtirel bir anlam kuramının temel kavramıdır.

Derrida öncelikle yazılı bir mesajın "okunabilirlik"i ile mesajın alıcısının ya da g ndereneninin yokluēu (mekandaki ya da zamandaki uzaklıēı) olasılıēı arasındaki iliŗkiyi aydınlıēa kavuŗturur: ben, yazarı –yani onu yazan kiŗi– benden çok uzakta ya da çoktandır  lm ŗ olan bir mektubu alabilir ya da okuyabilirim; kitaplar söz konusu

olduğunda en sık rastlanan bu son durumdur. Derrida'ya göre, alıcı ya da gönderenin sadece zamandaki yokluğ  ya da uzaklığı değıl, ikisinin de ölümleri olasılığı (      bir mektubun alıcısı her zaman mektubu almadan önce ölebilir de) sadece bir mektuplaşma ya da genel olarak yazma macerası değıldir: iki kahramanın (okuyan, yazan) tamamen ortadan kaybolması tersine bizzat yazmanın yapısının oluşturucusudur (*Marges*, 374-375), bu yüzden alıcısının ölümünün ötesinde "yapısal olarak okunabilir –yinelebilir– olmayacak bir yazı, bir yazı olmaz" (a.g.e.).

Derrida böylece "anlam" ile "bağlam" arasında temel bir ilişki olduğı inancını eleştirmektedir (bizim bilgiçlik ve bağlamlara  zen gösterme çağımızda bir kışkırtıcı tez daha): eğer gerçekten yazılı bir mesajın okunabilirliği kendisinden çıktığı bağlama bağılı olsaydı, yazılı mesajların neredeyse tamamının bizim için okunamaz olacağı açıktır; oysa durum böyle değıldir. Bu durumda Derrida bağlamı bilmenin mesajın doğıru okunabilirliğine hiçbir şey getirmediğini ileri sürerek bu bakış açısını genelleyecek ve k ktenleştirecektir. Hem bu tez böyle k ktenleştirilince yalnızca kışkırtıcı değıl yanlış ve cesaret kırıcı da görünür:       bazı metinleri bağlamları dışında okuyabilmemiz bize kesin görünüyorsa, bağlamı bilmenin okunabilirliği kolaylaştırdığı da bir o kadar doğıru görünür. Oysa Derrida tam da

açıkça sağduyuya ait bu türden itiraz ya da kısıtlamalara karşı çıkacaktır. Kuşkusuz, ileri sürdüğümüz şeyleri reddettiğinden değil: çünkü zaten kendisi de felsefe tarihini, dolayısıyla da bağlamların bilgisini büyük titizlikle gerçekleştirmektedir. Ama bir haklılık ya da yapı meselesi söz konusudur: örneğin "gizli şifreler" olasılığı, algı önermeleri sorunu ve nihayet göstericiler (*deictiques*) gibi kendi tezine en aykırı görünen durumlarda bile okunabilirlik temelde, onun iddiasına göre, bağlamı "çatlatmaktadır", bağlama bağlı değildir.

Öncelikle, diye belirtmektedir Derrida, "yapısal olarak gizli şifre yoktur" (a.g.y.); başka deyişle, esas itibarıyla özel olan dil yoktur: her anlam, bizzat şifrenin kendisi gibi, tanımı gereği kendisi taşınabilir, yinelenebilir: anlayanların çevresi her zaman genişletilebilir. Öte yandan *yinelenbilirlik*, görünüşe rağmen, algı önermeleriyle de ilgilidir: gerçekte hiçbir söylem söylenen şeyle "kaynaşma" halinde gerçekleştirilmez; başka deyişle, gerçeklik üzerine her söylem esasında onsuz söylem olmayacak olan bu gerçeklikten başta bir kopmayı gerektirir. Bir şeyden söz etmek, hatta algısal bir önermede bulunmak ("şu anda pencereden falanca kişiyi görüyorum"), hem de tam onu gördüğüm anda, algılanan şeyle kusursuz çakışma tesis etmez: şeyin tam mevcudiyeti sayesinde söylemin tam olarak "doldurulması" diye bir şey yoktur. Söylediğimiz ve sö-

z n  ettiğimiz arasındaki bu kökensel fark Derri-
da'ya göre söylem olanağının kendisinin koşulu-
dur (bu özellikle yazıda g r n r d r, ama söyle-
min diğer biçimleri içinde de tamamen mevcut-
tur): algı  n rmelerinin yapısal *yinelenebilirliği*
buradan gelir: bunlar söylenir söylenmez, bağ-
lamdan, g ndergeden, kendisi söyleyen özne-
den kaçıp kurtulurlar ve doğruca, *derhal* yerleri
değiştirilebilir, taşınabilir, tekrarlanabilirler. Derri-
da'nın (*La Voix et le Ph nom ne*'de) Husserl'de-
ki tekil kavrayış, yani yalnızca nesnenin özneye
değil, öznenin de bizzat kendisine hazır / mevcut
bulunuşundaki, açık ve saydam bir bilincin, çıka-
rıldığı anda kendi kendini duyan bir sesin, çıkar-
manın ve almanın dolaysızlığı ve eşzamanlılığının
ortak belirlenimlerindeki (metafiziğe özgü, me-
tafiziği gösteren) kavrayış fantazmını reddetme
nedenleri bunlardır. Anlamanın yapısal *yinelenebi-
lirliği* fikrine karşı     nc  bir olanaklı itiraz "g s-
tericiler"den, özellikle de "ben" zamirinden ge-
lebilir: eğer gerçekten, bağlamın bir mesajın
okunabilirliği için mutlak derecede kaçınılmaz
göründüğü bir durum varsa, bu, söyleyenin
"ben" dediği durumdur:      kimin "ben" de-
diği bilinmezse, en azından görünüşe göre, me-
sajı sırf "okumak"ta en büyük g    kler ortaya
 ıkacaktır. Derrida burada mantıklı şekilde cevap
vermemekte (konumunun temel sebebi yukarıda
zaten verilmiştir), ama kendisi de bir apa ıklığa
başvurmaya dayanmaktadır: biz bağlamı ya da

"ben" diyen özneyi bilmesek de, (burada temel gösterici olarak alınana) "ben" sözcüğünü mükemmelen anlarız: "şu da var ki", diye belirtir Derrida, "*ergo sum* felsefe geleneğine girmiştir ve aşkın ego üzerine bir söylem olanaklıdır" (105). Gerçekten tuhaf bir biçimde, ve başka şekilde olması gerekiyormuş gibi görünse de, biz kişiyi tanımadan da "ben" diyen cümleleri "anlarız": bu bir olgudur: "nasıl ki bir algı önermesini anlamak için algılama ihtiyacı duymuyorsam, 'ben' sözcüğünü anlamak için de 'ben' nesnesinin sezgisine ihtiyaç duymam" (106); ve şunları da ekler Derrida, "bu sezgisizlik olanağı, olduğu gibi *Bedeutung*'u ("anlam", "demek olma"), nasılsa öyle olarak *normal Bedeutung*'u oluşturur".

O halde "*yenelenebilirlik*" *différance*'ın adlarından biridir: anlam (*sens*) mevcudiyeti değil, tersine kendinin kendi için, kendinin başkaları için, kendinin dünya için namevcudiyetini gerektirir. Aslında, "aşı"da, "aktarımsallık"ta, "dağılma"da çoğalmak üzere yapısal olarak bağlamdan kaçır kurtulur. *Yinelenebilirlikte* anlaşılması zor olan fikir, onun kökensel olmasıdır: kendi içinde düşünüldüğünde yinelenmiş olsun ya da olmasın (ki aslında asla yinelenmemiş olabilir) her söylem kendi söylem yapısına ancak bu kökensel kendinin çoğalmasıyla sahip olur.

Lettredamour (Aşkmektubu)

Bileşik sözcük. La Carte postale, 69: "biz son mektupları yazıyoruz, 'geçmişe dönük' (retro) mektupları, güzelçağ posterleri üzerine aşkmektuplarını, ama aynı zamanda kısacası son mektupları".

M

Médiagogique

Bileşik sözcük. "Medyagojik kolaylık" (Echographies –de la télévision 17): "demagojik"ten oluşturulmuş.

Bkz. gynémagogique.

Milieu (Orta)

Belirsiz sözcük. "Hymen" ve "entre" (arasında) ile oynayarak, "milieu" terimi La Disséminati-on'da çok sayıda belirsiz önermeye yol verir; "hymen (...) bir orta etkisi yaratır (aynı anda iki ucu kuşatan öge olarak orta: iki uç arasında yer alan orta). 'Hem' karşıtlar arasında karışıklık çıkaran 'hem de' karşıtlar arasında yer alan işlem. (...) Hymen entre'de (arasında'da) 'olur' " (240).

Mondialatinisation (Dünyayı-Dünya Çapında-Latinleştirme)

Derrida için "Tanrının ölümü deneyimi olarak Hristiyanlık ile teleteknobilimsel kapitalizmin tuhaf ittifakı"ni (*Foi et Savoir*, 23) ifade eden "dünya çapında kılma" (*mondialisation*) ve "Latinleştirme"den (*latinisation*) bileşik sözcük. Hem Birleşik Devletler'deki teknoloji emperyalizmi yoluyla Hristiyan dininin evrenselleştirilen emperyalizmiyle (bizim papamız "olabilecek en medyatik, en dünya çapında latin ve en sidiromlaşmış* papa"dır" – a.g.e. 65) hem de, Kant'ın *Basit aklın sınırları içinde din*'deki tezlerine uygun olarak, ancak Tanrısız bir ahlakla gitgide ayrılmaz şekilde bir olacak şekilde yayıldığı anlamında bu emperyalizmin soluğunun muhtemel kesilişiyle nitelenen bir süreç söz konusudur.

Bkz. *États d'âme de la psychanalyse*, 65; *Demeure*, 20: "edebiyatta Latin-Avrupalılık"; ve *Le Toucher*, Jean-Luc Nancy, 78.

* CD-Rom'laşmış.

Monumanque

“Anıt” (*monument*) ile “eksiklik”ten (*manque*) *bileşik* sözcük: *Glas*’da (43b) [Jean] Genet’nin annesinin soyadının* imlasının kendisindeki bir “namevcut anıt”ı ifade eder. “Anıt” etimolojik olarak bir “kabir”dir, eksik olan kişinin yeridir.

* “Genêt” katırtırnağı çiçeğidir. Ancak, bir imla değişikliği, bir harf farkıyla, yani ikinci “e” harfindeki aksanın düşmesiyle [tomber: düşmek; tombe: mezar], kelimenin “genet” (İspanyol aygırı) diye yazılmasından bahsediliyor.

Obliquide

Bileşik sözcük. Glas, 2640* "eğik" (oblique) ve "sıvı" (liquide).

👉 *Bkz. indirection.*

* "Obliquide'in etkisi altında, dikilme / kalkma (érection) hep düşmek üzere akmaktadır / dökülmektedir."

Obséquence (Logique de l')

▼

Bileşik sözcük (*Glas*, 134 b). "*Obséquence*", "cenaze töreni" (*obsèques*) ile "ilahi"den (*séquence*) (ayrıca doğrudan Fransızcadaki "*obséquieux*" nün (dalkavuk), "*obséquiosité*" nin de (dalkavukluk) geldiği Latince'deki *obsequor*'dan "-in arzusuna uymak, "-e bağlı olmak") oluşmaktadır. İç içe geçen iki fikir, yas fikri ve peşinden gitme fikridir. Genelde cenaze törenlerinde tabutun peşinden gidilir. Derrida'da, hiçbir şey ilk olmadığından, peşinden gidilen her şey anlamında "*obséquence* mantığı" vardır: "o zaman belki de *Glas*'da adlandırıldığı gibi *obséquence* mantığına göre anne çıkagelir, anne hayalet ya da iyi saatte olsunlar, mutlak figüran olarak çıkagelir" (*Parages*, 137). Derrida'nın teolojisi: ben peşinden giden adamım / kadını. Derrida *obséquence* "mantığı" boyutu üzerinde ısrarla durur: "burada polen ve *dissemination* kuramı oluşturmuyoruz. Buna göre biz başka bir kuramın peşine düşmekteyiz: *obséquence* mantığının (...). Ben her zaman ölüyüm. Onun ayak sesleri geliyor bana" (*Glas*, 284). "Baba" mantığından çok "anne" mantığı, yani: "(...) anne – artık biliyoruz ki bu sözcük onun dünyaya getirdiği şeyi öldürdükten sonra peşin-

den giden, obséquier eden, geride kalan şeyden başka bir anlama gelmiyor". *Glas'*da *stabat mater** vardır.

☞ Bkz. *différance, fantomachie, itérabilité*.

* 13. yüzyıla ait, Meryem Ana'nın oğlu İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi sırasında duyduğu kederi anlatan bir Roma Katolik ilahisi. *Stabar Mater* başlığı, ilahinin ilk mısrasındaki *Stabat mater dolorosa* "Acılı anne ayakta duruyordu..." ifadesinin kısaltılmışıdır.

Onto-spéléologie

“Ontoloji”, varlık (ya da varolanın) bilimi ile “speleoloji”den (mağara [caverne] bilim) *bileşik* sözcük. Olasılıkla Platon’un ünlü mağara alegorisine bir ima; ama “oyuklu olan”a (*caverneux*), yani özellikle kulaktan, kulak davuluna bağlı olan her şeye bir ima söz konusudur (bkz. *Marges*’da “Kulak davulu” [*Tympan*]): metafizik ontolojisi öncelikle bir mağaralar ve kulak konusudur. *Dissémination*, 48: “mimetolojinin* diğer adı”.

* Mimétisme: Canlıların çevrelerine benzer hale gelmesi, benzeşleşme, öykünme, yansılama.

Pas (Adım)

Kendileri *belirsiz* olan önermelerin netice itibarıyla kaynağı olan *belirsiz* sözcük. Örneğin “Belli bir *adım* söz konusudur / oraya belli bir *adım*la gidiyor” [il y a d’un certain pas] tümcesi farklı şekillerde anlaşılabilir: (1) “Pierre özel bir şekilde yürüyerek bir yere gidiyor” ya da (2) “burada belli bir yürüme şekli söz konusudur”; ya da yine (3) “bir olumsuzluk zarfı* kadar yürüme hareketini ve başka bir sürü şeyi gösteren belirli bir ‘pas’ sözcüğü söz konusudur”. Bir başka örnek, yine *Parages*’daki (56) “o yerinde sayıyor / o adımı gösteriyor” [il marque le pas] önermesi, bu ifadenin alışıldık anlamına göre: “o ilerlemesi içinde duruyor” diye de, “o *adımı*, yani yürüyüş hareketini olduğu gibi *adım* sözcüğünü de işaret ediyor, vurguluyor” diye de (ki Derrida’nın örneğin *Parages*’daki *Pas* metninde yaptığı şey budur) okunacaktır.

☞ Bkz. *obséquence*.

* “Pas”, aynı zamanda olumsuzluk yaratan, “değil” [ing. not] anlamına gelen bir kelimedir. Örn. Ce n’est pas un pas particulier [Bu özel bir *adım değildir*] cümlesinde ilk pas “değildir”, ikinci “pas” ise adım demektir.

Pénetre

Bileşik sözcük. Glas, 215: "hanımın pénetre'i, olmakta duraksayan bir penisin (bir fallusun) aşısı": "penis", "peiner a" (-den sıkıntı çekmek), "etre" (olmak) ve "pénétrer"den (içine girmek) oluşan sözcük.

Perfumatif

“Performatif” (edimsel) ile “parfüm”den (koku) *bileşik* sözcük. Derrida, Joyce’un *Ulysses*’ini kendi okumasında iki sorunun yakınlığına dikkat çekmektedir (*Ulysse gramophone*, 129).

Perverformatif

Bileşik sözcük. La Carte postale'da (148) Platon'u gösterir: "işte perverformatif ustası". Edimsel olan (performatif) her zaman sanıldığından daha sapkındır (pervers). Derrida otantik olan ve olmayan performatifler arasında ayırım yapma çabasını beyhude görür: çünkü (muhtemelen kendisinden yapılan) aktarım / alıntı bir önerme içinde zaten her zaman mevcuttur.

☞ *Bkz. greffe, citationnalité.*

Phantomaton, Phantomatonique

Bileşik sözcük. Carte postale, 221 ve diğer pasajlar: "hayalet" (fantôme) ile "fotomaton"dan (otomatik olarak fotoğraflar çeken aygıt) oluşmuştur: bir "kimlik" kartı üzerinde bulunduğu kabul edilen hayaletimsi imge; a.g.e. 245: "büyük bir fantomatonik semptom".

Pharmakon (Ecza, İlaç, Zehir)

*Belirsiz sözcük, "pharmakon" Yunancada hem "zehir" hem de "ilaç" demektir. Fransızca bu muğlaklığın bir kısmı "drogue" [ecza, uyuşturucu] sözcüğünde muhafaza edilmiştir; zira "drogue", hem "ecza dükkânlarında" (droguerie) satılan işe yarar ya da faydalı olarak görülen maddeleri hem de basbayağı zararlı olarak görülen ve bazen kanunen yasaklanan belli bir sayıda maddeyi belirtebilir. Aynı şekilde "eczane"de (pharmacie) bulunan "ilaçlar" belli bir "doz"u aşınca tehlikelidirler. Bu eski *pharmakon* sözcüğü üzerinde düşünmek o halde çok doğal olarak "genel itibarıyla" çağdaş uyuşturucu ["la" drogue] problemi üzerinde düşünmeye sürükleyecektir. Ta başından beri, o, aynı anda ikisi de olduğundan şu iyi bu kötü diye tasniflemek olanaksız, açık kavramsal ayrımlarla kavramak da güç olduğu için, iyi ve kötünden öte olarak, *pharmakon* Derrida'nın metinlerinde metafizik ile ussallığın toslayıverdiği (ya da yapıcı bozulduğu) bu sözcükler dizisine (kökensel *différance* ya da *archi-écriture*'ün birçok adı olan, "eklenti", "iz", "kızlık zarı", "parazit" vs.) dahildir. Platon'un *Phaidros* başlıklı diyalogunun incelemesine ayrılan *La Pharmacie de Platon*'da*

[Platon'un Eczanesi], Derrida aslında, *pharmakon* sözcüğünün *belirsizliği*nin, pek önemi olmayan sözlüksel merak olması şöyle dursun, Platon'un eserlerinin bütününe felce uğratabilecek olduğunun ortaya çıktığını gösterecektir – tıpkı belirli bir *pharmakon*'un (baldıran) bir gün felsefenin babasının bedenini felce uğratabildiği gibi.

Derrida'ya göre Platonculuk bir karşı-dava olarak da okunabilir: şikâyet üzerine (Yunanca "adli kovuşturma" kadar "yazı" anlamına da gelen *graphe*) ölüm cezasına çarptırılan ve baldıranla (bir *pharmakon*) infaz edilen Sokrates'in (yazmayan kişi) davasına, tam olarak *pharmakon*, zehir sıfatıyla suçlanan yazı davası karşılık gelmiştir. *Phaidros* bu Sokrates karşı davasının ya da yazı davasının yerlerinden biridir ve yazının icadı efsanesi bunun ana parçasıdır. Yazı burada mucidi Tot tarafından belleğin kusurları ya da hastalıklarına birebir gelen "ilaç" olarak Kral'a sunulmaktadır. Ama Kral tersine yazının bu belaları ağırlaştırdığını (*Phaidros* 275 A), dolayısıyla "ilaç"tan çok "zehir" olduğunu düşünerek bu icadı yaymayı reddeder. Bu durumda Derrida'nın tezi, öteki Platon diyaloglarında olduğu gibi *Phaidros*'ta da, aynı *pharmakon* sözcüğünün hem bir değersizleştirme hem de değeriştirme nesnesi olduğunu göstererek, Pla-

tonculuk ile felsefenin temel ayrımları (duyulur / düşünülür, doğa / yasa, filozof / sofist) aracılığıyla, (bir kez *pharmakon* olarak tanımlandıktan sonra) yazıyı, bizzat Platon metinlerinin kendisinde, mahkum etmenin olanaksızlığını kanıtlamak olacaktır.

Aslında bir yandan *pharmakon*, *Phaidros*'un başında, *Phaidros*'un yanında getirdiği ve onu şehirden çıkartacak nadir güce sahip yazıları kötü bir ilaca benzeten Sokrates'i bile hipnotize etmekte ve baştan çıkarmaktadır. Daha genel olarak diyalogda "tek ve aynı kuşku, aynı jestte, kitabı ve ilacı, yazıyı ve, zorunluluk yasalarına göre değil, büyü yöntemlerine göre işleyen gizli, muğlak, deneyciliğe ve rastlantıya bırakılmış etkililiği sarar. Kitap, *biblia*'ya hapsedilmiş ölü ve katı bilgi, biriktirilmiş tarihler / hikayeler, ezbere öğrenilen isim listeleri, reçeteler ve formüller, bunların hepsi *pharmakon*'un tıp bilimine yabancı olması kadar yaşayan bilgi ve diyalektiğe yabancıdır. Ve efsane de bilgiye" (*Pharmacie*, 268). Yazı bellek için ya da bilgi için doğru ilaç değildir: o yalnızca öyleymiş gibi görünür, onu taklit eder: o *eidos*'u, ideyi, tekrarlananı tekrarlayan iyi tekrar değil, işareti, tekrarlayanı tekrarlayan kötü tekrardır: yaşamın tekrarı değil, ölümün tekrarıdır (*Pharmacie*, 343). Yani aslında esas itibarıyla taklitçi, bu yüzden de aldatıcıdır: *pharmakon* aslında Yunancada renk de demektir: yani Platon'un mahkum ettiğini bildiğimiz

onca "etkileme / cazibe", büyüleme, sihirbazlık türleri olan: görünüşe, ayartmaya, göz yanılsamasına, resme, *mimesis*'e, temsile ait şeydir. Bütün bunlar *pharmakon*'u "canlılık görüntüsü altında ölümü gizleyen" bir "far / yapmacık" (*fard*) olarak görmeye götürecektir (*Pharmacie*, 352 – *pharmakon* ayrıca bir cesedi "tahnit etmeye" [bozulmaması için ilaçlamaya, kokulandırmaya], yani gizlemeye çok yarayan "parfüm" anlamına da gelir - bkz. *Ulysse gramophone*, 129). *Pharmakon* analizinden çıkan genel fikir sonuçta bir maskeli balo, oyun, yanılsama ve aldatmaca faaliyetine bağlı tehlikeli ve ölümcül bir yıkıcılık fikridir.

Gerçi bazen Sokrates ile felsefe *pharmakon*'a çok yaklaşırlar. Sokrates, Platon diyaloglarında çoğu zaman *Pharmakeus*, yani "büyücü" olarak ortaya çıkar: bir sihirbaz, "gençlerin ahlakını bozmak"la suçlanacak bir zehirleyici olarak. *Pharmakeus*, *Şölen*'de Diotimos'un Eros'a verdiği addır (bir Sokrates portresinin söz konusu olduğu ve onun tek uzmanlık alanının aşk olduğu bilinir – *Şölen* 202 E, *Pharmacie*'de alıntılanmaktadır, 322-323). Sokrates Agathon'a "büyü yapmıştır"; Sokrates'in zehri engereğinkinden de korkunçtur, çünkü ruhu sarar (*Şölen*, 217-218); torpil balığı gibi felç eder: (...) "yabancı bir şehirde böyle davranırsan büyücü diye anında tutuklanırsın" (*Menon* 80 B). Böylece Derrida bütün gücünü, Sokrates'in, Atinalıların her yıl vah-

şi *pharmakos* ya da Site'nin kendi "içinde" sakladığına inandığı şerri def etmek, "dışarı" atmak için "günah keçisi"nin (ölene kadar) kırbaçlanıp kovalandığı ayini yaparak Site'yi arındırdıkları (*Pharmacie*, 339-341) Thargelia'nın (Apollon ve Artemis şenlikleri) altıncı günü doğduğu olgusuna vermektedir. Demek ki Sokrates *Phaidros*'ta yazıyı *pharmakon* olarak eleştirip duran, ama "günah keçisi"nin (*pharmakos*) sürüldüğü gün doğduğu, "büyücü" (*pharmakeus*) olmakla suçlandığı için ölüm cezası alacak ve baldıran (bir *pharmakon*) içecek kişidir.

Phaidon'da, Sokrates'in ölümü ayrıca *pharmakon*'a verilen değerın çarpıcı biçimde tersine çevrilişine de yol açar. Sokrates'in öğrencilerini ele geçiren ölüm korkusuyla savaşmak için cin çıkartması ya da panzehir geliştirmesi gerekecektir: oysa en üstün biçimde *Phaidon*'da, ama yine öteki çok sayıda diyalogda da görüldüğü gibi, bu tam da diyalektiğe, yani felsefeye düşen roldür. Derrida Delphoi'deki kehanetin (*tou Delphikou grammatos*) aynı yasaların kendilerinin Platon tarafından, yazıldıkları anda öteki söylemlere karşı (*Yasalar* XII 957C-958A, *Devlet* 280 A) "panzehir" (*alexipharmaka*, *alexo*'dan: ayırmak, itmek, korumak, -e karşı savunmak) olarak sunuldukları gibi olduğuna dikkat çekmektedir (*Alkibiades* 132 B). Sonuçta felsefe "çocukları sağlama almaktan ibarettir" (*Pharmacie*, 329): o tamamıyla (yüzyıllarca sürece

temel belirlenim) avuntu, panzehir, "ilaç", kursuz *pharmakon*, ölümü kabul edilebilir kılarak yaşamaya yardım eden ilaçtır. *Pharmakon*'a tanınan bu üstün boyut o zaman kıvrıla büküle yazı sorununa dönebilir: "yazı belleğin duyulur, görülür, uzamdaki vekili olarak *verilir*; daha sonra da ruhun, belleğin ve hakikatin görülmeyen içi için zararlı ve uyuşturucu olduğu ortaya çıkar. Buna karşılık baldıran ise beden için zararlı ve uyuşturucu bir zehir olarak verilir. Onun da sonradan ruha iyi geldiği, bedenden kurtardığı ve İdea doğruluğuna uyandırdığı ortaya çıkar" (*Pharmacie*, 335). O halde Platon'daki yazıyı *pharmakon*, yani aldatmaca, hokkabazlık vs. olarak reddetme hareketi *pharmakon*'a başvurmanın kendisiyle *zaten her zaman felce uğramaktadır*: çünkü felsefe-*pharmakon* kendi kendisi(nden) çıkarılmadan *pharmakon*-yazıyı dışarı atamayacaktır.

Demek ki *pharmakon* kavramsal farklılıklarının yaratılmasından önce gelir: "o farklılığın *différance*'ıdır" (*Pharmacie*, 335). Yani *archi-écriture*'ün ya da kökensel *différance*'ın sayısız adlarından biridir. Öyleyse bunu bir "ana / hakim sözcük", hele hele de bir gizem, kaos ya da kargaşa felsefesinin "ana kavram"ı yapmaktan kaçınılacaktır: *pharmakon*'un örneğin "dışarı" ile "içeri" arasındaki farklılıktan önce geldiğini söyle-

mek, böyle bir ayrımın her türlü meşruiyetini reddetmek değildir. Bu sadece onun egemenlik iddiasını sınırlandırmak, onu ikincilleştirmek, ilke değil sonuç konumuna koymaktır. *Pharmakon* adı altında kökensel olan şey, akıl ayrımları da kargaşa da değil, *différance*'tır. Sonuç olarak Yunanca *pharmakon* sözcüğünün *belirsizliği*, filolojik bir acayıplık / merak olmaktan uzak, bir ucundan öbürüne felsefeyi, yani ontoloji ve metafiziği, ayrıca bütün olarak Batı siyasetini ve toplumlarını da bozar ya da etkiler (çünkü "ilaç" en çok "Doğulu" yan anlama sahiptir, tabii "Batı" ile "Doğu" arasındaki ayrımın öncekilerden daha yerinde olduğunu var sayarsak).

☞ Bkz. *Addiction*.

Phonemanon

Phenomenon sözcüğündeki harflerin yerlerinin değiştirilmesi (yaklaşık olarak: kuşkusuz “phonemenon”da bir dizgi yanlışı): bu “fonem olarak fenomen”dir [“sesbirim olarak görüngüdür”] (*Ulysse gramophone*, 38).

Phonocentrisme, Phonologisme (Sesmerkezcilik, Sesbilimcilik)

"*Phone*", sestten hareketle oluşturulan *bileşik* sözcükler. Derrida Batı felsefesinin "sesmerkezcilik"ini (*phonocentrisme*), yani her hakikatin en mükemmel modelinin "ses" (*voix*) olduğu fikrini ortaya koyar. Semptom: Sokrates yazmaz, konuşur. Ses kulakla (işitmeyle, duymayla) bir çember (*boucle*) oluşturur: kendini bir kendilik sezgisi içinde tasdik eder. Sezgi, doğrudanlık, sesin üstünlüğü, kendi için hazır bulunma (*présence à soi*) "sesmerkezcilik"ın temel kategorileridir (*Grammatologie*, 23). Dolayısıyla sözmerkezcilik (*logocentrisme*), varolanın varlığının mevcudiyet olarak belirlenmesiyle dayanışma halindedir. Lévi-Strauss'un yapısalcılığı "sözmerkezcilik" olarak eleştirilir (a.g.e. 151).

Plus-Que-Présent (Şimdiki Geçmiş Zaman)

"Bugünün şimdiki geçmiş zamanı": *Echographi-es -de la télévision*, 17'deki formül; bu, şimdi (*présent*) ile "güncel / fiili şimdi" arasında yapılması gereken bir ayırım olduğu fikridir; "şimdiki geçmiş zaman" ancak bir tür vakitsizlik ya da tarihe aykırılık (*anachronisme*) içinde varlığa gelir (*advenir*) ve kavranır; "başkanın tarihin seyri içine birden dalmasını gösteren ölçüsüzlük" (a.g.y.). Hem "hiperaktüel" hem de "anakronik" olmak, "karşılık verme ya da sorumluluk yasası, başka'nın yasasıdır" (18); bu anlamda, "aciliyet" ile "*différance*" arasında bir zıtlık yoktur (a.g.y.).

☞ Bkz. *décision*.

Pompe Funèbre (Cenaze Alayı)

Kaydeden her şey: örneğin INA (Institut National de l'Audiovisuel) "(...) hemen kayıttan sonra ya da hatta kayıt sırasında bile ölsek, işte, yine bunun 'canlı' olacağını ve 'canlı' kalacağını, yaşıyor görüntüsü vereceğini, yaşamın, ama çoktan ölüme boyun eğmiş ("artık yaşam yok") yaşamın azamisi ("yaşamın en çoğu") olacağını *a priori* bildiğimiz anları arşivleyen ve şeyleri kaydeden bir tür cenaze alayı olarak çalışan bir makinedir, işte -sonlu biçimde de olsa- en uzun süre ve mümkün olan en uzağa ihraç edilebilir hale gelen budur (...)" (*Echographies –de la télévision*, 47-48).

☞ Bkz. gramophone.

Préservatifler

“Korumak” (*préserver*) ve “prezervatif”ten (*koruyucu*) *bileşik* sözcük: bu, örneğin “*speech act* prezervatifleri” (*Points de suspension*, 265 ve 266 n) olarak tırnak işaretleri gibi, size bulaşma, size içinizden zarar verme tehlikesi olan cinsel türden bir tehdide karşı korunma fikridir. Derri-da sık sık dil edimleri kuramında örtük olan ah-lakçılığı, özellikle de “ciddi” ve “oyunlu” öner-meler arasında ayırım hayalini reddetmiştir.

☞ Bkz. *greffe, citationnalité*.

Proprénom (Özelad)

Glas, 263: kendine has ön ad [*prénom propre*] ("özel ad" a [*nom propre*] benzer olarak).

Répétition (Yineleme, Tekrar)

"Yineleme" sözcüğü kuşkusuz Derrida'nın sözcük dağarına özgü değildir. Ama yineleme "kavram"ı onun (*yapıbozum*) felsefe(sin)de (yaptığı *yapıbozumda*) temel rol oynar.

Yinelemek artırmak / ikilemek, taklit etmek, alıntılanmak / aktarmak / anmak (*citer*) ya da yeniden aktarmak / ezber okumak (*réciter*), geri gelmek, tekrarlamaktır. Burada Derrida felsefesindeki sırasıyla "çift" ("ikilemek"), *mimesis* ("taklit etmek"), *aktarımsallık* ("alıntılanmak" ya da "yeniden alıntılanmak"), "geri gelenler / hortlaklar" ("geri gelmek") ve "*yinelenebilirlik*" ("tekrarlama") gibi temel terimlerden bazılarını görürüz. Yineleme fikri, yinelenmeye değer olan şey (model, köken, ilk kez) ile daha az soylu biçimde, yineleyen şey (örneğin bir papağan ya da yazının sözü yinelediğini düşünürsek yazı) arasında kendiliğinden bir hiyerarşi oluşturur. Burada Derrida'nın sınımayı sürdürdüğü kusursuz "metafizik" modelini, yani gerçekte duyulur dünyanın anlaşılır dünyayı alçaltıcı şekilde "yine-

lediği" Platoncu modeli görüyoruz. Yine de meseleye daha yakınından bakarsak, (*Phaidros*'u çözümleyen *La Pharmacie de Platon*'da olduğu gibi) Platonculuk yinelemeyi her zaman mahkum etmez, bu bir yana: o gerçekte, bellek konusunda, canlı bir belleğin, muhafaza ettiği şey kendisinde mevcut ve kendisine içsel olduğu ölçüde öğrendiklerini yinelemeye kendini yeterli kıldığı "iyi" bir yineleme ile ölü bir belleğin ancak dışsal yazılara başvurarak yinelemeye yeterli olacağı "kötü" bir yinelemeyi karşı karşıya koyar. Sokrates tarafından onaylanan kral Tot'un, bellek için "ilaç" değil "zehir" olarak gördüğü yazının icadını duyurmayı reddetmesi, canlı, içsel, hazır / mevcut "bellek" ile ölü, dışsal, hazır olmayan "anımsama" arasındaki bu fark yüzündendir.

Burada bellekle ilgili söylenenler gerçekte "metafiziksel" yapının bütünü için geçerlidir: burada hep türetilmiş, taklitçi, aşağı (*dégradé*) yapıların "kötü" yinelemesinin karşısına kavramsal ya da başlangıç niteliğindeki ontolojik yapıda olan "iyi" yinelemeyi koymak söz konusudur. Platon'un "İdea"larının esas itibarıyla yinelemeli yapısına yeterince dikkat edilmemektedir. Bir "İdea" gerçekte duyu gerçekliğinin sunabileceği kusurlu taklitlerden bağımsız olarak kendiyle özdeş kalır. Örneğin "kendinde güzel", bizim karşılaşılabileceğimiz ya da algılayabileceğimiz güzellik çeşitlemeleri neler olursa olsun her

zaman kendine benzerdir. Dolayısıyla da her "Idea" temelde yinelemelidir, hatta ancak hiçbir yitime u gramadan kendinin sonsuz çoğalmasına baştan beri elverişli olduğu ölçüde evrensel ve ussaldır. Yinelenemeyen bir fikir gerçekte doğrudan doğruya evrensellikten, dolayısıyla da ussallıktan yoksun olacaktır. O halde duyu dünyası yinelenirli i olmayan bir kökenden değil, kökeninde alçalmanın olmadığı bir yinelemeden gelen alçaltıcı yineleme olarak görülmelidir. Derrida'nın temel hareketi bu durumda, a a ı duysal yineleme ile a a ılık / alçaklık barındırmayan ussal yineleme arasındaki kar ıtlı ın sistem içinde dayanıksız olduğunu göstermek olacaktır; bu dayanıksızlı ı sebebi tam da bu iki yineleme arasındaki gerçek ilişkinin karşıtlık değil yinelenenin kendisi olmasıdır, yani tek kelimeyle, saf olmayan yinelenenin, birbirine "bula tırma"nın ve bunları karşı karşıya getirme ya da hatta ayırt etme olanaksızlı ının, yani temelde en iyi  rne i Platon olan metafizik sistemleri nitelleyen karşıtlık esaslı yapıyı sa lamla tırma olanaksızlı ının kendini gösterdiği saf yinelemeyi yinelemesidir.

"iyi" ve "kötü" yineleme arasındaki karşıtlık, canlı bellek ya da yaşayan söz –yani diyalektik tartışma- ile  l  bellek ya da  l  söz –yani yazılı söylem- arasındaki kar ıtlı ı içerir. İyi yineleme, yinelenenin (*eidos*'un), yani doğrudan sunulan ve dolayısıyla mevcut olanın yinelenmesidir, oy-

sa kötü yineleme, kendisinde, dolaylı olarak mevcut olan idenin aynı zamanda namevcut da olduğu yineleyenin (işaretin) yinelemesidir. O halde gramer, diyalektikle karıştırılmamalı ve ona bağımlı hale getirilmemelidir. Ama elbette ki kötü yinelemeden ayırt edilmesi için, iyi yineleme, doğrunun bütünüyle ve doğrudan mevcut olduğu, doğrudan doğruya doğru üzerine aşılana bir söylem içine konulmalıdır. Oysa Platon *Sofist*'te, doğrudan doğruya varlığı sunan bir söylem savının, sofistin son sığınağı olduğunu ve her türlü doğru söylemi olanaksız kıldığını; netice itibarıyla da doğru söylemin, diyalektiğin, felsefenin imkanının koşulunun, belli bir şekilde varlığın burada mevcut olmaması ya da buradan uzak olması olduğunu kesin olarak gösterir: "Bundan şu sonuç çıkar ki gramer ile diyalektik (ya da ontoloji) arasındaki kesin farkın mutlak koşulu ilkede yerine getirilemez. Ya da en azından, bu koşul *ilkece, başlangıç-varolanı (archi-étant)* ve başlangıç-hakikati noktasında yerine getirilebilir, ama baba katlinin zorunluluğuyla bu noktanın üstü çizilmiştir. Yani *logos*'un zorunluluğunun bizzat kendisiyle. Ve gramer ile ontoloji arasında *gerçekten* bir fark *olmasını* yasaklayan, işte bu farklılıktır" (*La Pharmacie de Platon*, 382). Şu halde diyalektik, yazıya gereğinden fazla benzemektedir: yazı gibi, o da söylemde doğrudan varlığı sunamaz, yalnızca onun yerini tutabilir. O halde "iyi" ve "kötü" yinele-

me arasında bir öz farkı yoktur: Öyleyse diyalektik kendi "astlarına", "taklit sanatlarına, gramer yazı bahsine" "umarsızca lehimlenmiş" bulunmaktadır: artık onlardan esas itibarıyla ayırt edilemez. Son olarak, bütünü içinde Platonculuk, bu iki yineleme, nasıl *pharmakon* teriminde "ilaç" anlamı "zehir" anlamından artık ayrılamıyorsa, birbirinden ayrılamadı ından, iyi yinelemenin kötü yinelemeyle yinelenmesinin baş döndürücü yapısını sergileyecektir. Platonculu un kendi yapısında da kapsanan bu yineleme yapısının aydınlatılması, Derrida'nın gözünde, her şeyden önce bir açıkça algılanabilir ayrımlar ve hiyerarşiler tasarısı olan "metafizik" ya da Platoncu tasarının kendi başarısızlığının kanıtlanmasıdır.

(Yineleme hariç) yinelemeden önce hiçbir şey olmadığını, yinelemenin ilk olduğunu söylemek, h l  ve hep kökensel *diff rance*'ı ya da *archi- criture*'  söylemektir. Kökenin bu paradoksal ikilenmesi ya da ikiye bölünmesi Derrida felsefesinin temel ontolojik tezidir. Bu çok doğal olarak diğer çözümlleme alanlarında görülen bir d ş n ce yapısıdır. Örneğin tarihte, Benjamin'in temellendirmenin ya da *hak koymanın* (Rechtsetzen-de Gewalt; position du droit) şiddeti ile *hak koruma* (Rechtserhaltende Gewalt; conservation du droit) şiddeti arasına koyduğu karşıtlığı eleş-

tirmeye izin verir: "artık saf bir temellendirme ya da saf bir hak koyma, dolayısıyla saf koruyucu şiddetin olmadığı saf temellendirme şiddeti yoktur. Koyma zaten *yinelenebilirlik*dir, kendi kendini koruyan yinelemeye çağrıdır. Korumaya gelince, o da temellendirdiğini iddia ettiği şeyi koruyabilmek için yeniden temellendiricidir. Dolayısıyla koyma ile koruma arasında kesin bir karşıtlık olmayıp, sadece benim (...) bundan çıkabilecek bütün paradokslarla birlikte ikisi arasında bir *différance bulaşması* diyeceğim şey vardır" (*Force de loi*, 94). Edebiyatta, kökensel yineleme, Derrida'nın "yeniden aktarma / alıntılama" (*réciter*), dolayısıyla bir "aktarım"ı "yineleme" diye yaklaştığı "anlatı" (*récit*) kavramıyla ilgili son derece özgün analizlerin temelinde yer alır. Yine burada, reddedilen şey, yaşamın, selamın yinelenmesi ile "geçerli anlamda" yineleme, yani zaten söylenmiş olan bir şeyin tırnak içinde yinelenmesi arasındaki ikili karşıtlıktır (*Parages*, 25). Nasıl her devrim olayında koruma ve anma (dolayısıyla yineleme) zaten her zaman varsa (aslında devrim olaylarından daha fazla, daha sofuca anılan ne vardır?) her "anlatı"nın çevresinde tırnak işareti hayaletleri de zaten her zaman vardır: "özellikğin içten bölünmesi, kirlilik, bozulma, bulaşma, dağılma, sapma, hatta kanserleşme, verimli çoğalma ya da yozlaşma. Tüm bu alt üst edici "anormallikler" ortaya çıkmaktadır, bu onların ortak yasasıdır, *yineleme* ile paylaştıkları

baht ya da h  k  md  r. *Aktarım* ya da *anlatı* ile de denebilir, yeter ki bu iki s  zc  ğ  n kısıtlı kullanımı bize kesinlikle sıkı bir d  zeni hatırlatmasın" (*Parages*, 254). Ontolojiden başlayıp tarihten geçerek edebi t  rler kuramına kadar Derri-da'daki "yineleme" kavramını tam olarak anlamının zorluğ   o halde hep aynıdır: yineleme her zaman *hem* atılım, onaylama, hareket *hem de* d  ş  ş, kırılgaılaşma, hareketsizleşmedir: evet, evet (yine); evet, evet (zaten evet dedim ya).

Restance (Kalış)

İlk bakışta bu, tıpkı "*différance*"ın "farklılaşma olgusu" olması gibi, "kalma olgusu" olacaktır. "Restance" kavramı *Limited Inc.*'te Searle ile Derrida arasındaki tartışmada önemli ve daha da karmaşık bir rol oynar. Searle sözüm ona yeni "*yinelenebilirlik*" sözcüğünün eski "süreklilik" kavramını gizlediği ve bu anlamda yazının *yinelenebilirliği* üzerinde ısrar etmenin bayağılık, neredeyse "söz uçar yazı kalır" demeye yakın bir bayağılık olduğu düşüncesindedir. Derrida da ona cevabında (aslında birbiriyle karıştırılmak eğiliminde olunabilecek) "*yinelenebilirlik*" ile "süreklilik"i birbirinden mümkün olduğu kadar açık şekilde ayırt etme çabası gösterir. Buna göre "süreklilik" terimini değil "restance" terimini, hatta daha iyisi "mevcut olmayan restance" ifadesini kullanmayı önerir. Ne demektir bu? Öncelikle sürekliliğin bir "tür"ünün söz konusu olduğu açıktır (gerçi sonradan Derrida işi süreklilik ile restance'ı karşı karşıya getirmeye kadar varıracaksa da). Demek ki yazılı ya da sözlü (Derrida bu yüzden burada zaman içindeki kâğıt ya da kayıtların sürekliliğinden değil, her mesajın kendi yapısından söz etmektedir) her iletişim biçimi içinde "kalan" bir şey vardır ve "tekrarlana-

bilir” ya da “yinelenebilir” olan budur. Bu durumda “restance” tam olarak her mesajı (örneğin bir cümleyi) kendine ait olmaması, yapısal olarak aktarılacağı ya da aşılacağı başka bir bağlama çoktan ait olması bakımından derhal bölünmüş olarak görmeye izin veren şey olacaktır. O halde “restance” bir “bölünmüş kimliğin / özdeşliğin” ya da ayırıcı veya özünde yeniden üretilebilen kimliğin / özdeşliğin adıdır ve dolayısıyla bir şeyi diğer her şeyden ayıran kimlikte / özdeşlikte değiştirilemeyen kendinde “süreklilik”le aynı şey değildir (bunun tam tersidir) (107 ve 120).

S'appeler (... Adında olmak, Adı... olmak, ... diye çağrılmak)

Derrida'da bu türden çok sayıdaki fiilde olduğu gibi, "s'" durumuna (dönüslü ya da kişisiz)* dayanan muğlaklık dolayısıyla *belirsiz* sözcük. Örneğin *La Vérité en peinture*'de (32): "zihin / tin (*esprit*) diye çağrılan şey [adı "zihin" olan şey], aslında zaten 'geri gel' diye anlaşılması için 'gel' denen şeydir. Zihin ancak *geri gelerek / hortlayarak* olduğu şeydir, demek istediğini der. Kendi adımlarının izinden ve daire halinde." "S'appeler"nin *belirsizliği* ve *Ghost*'un (hayalet, hortlak) Hegelci *Geist*'la (tin) muzipçe çakışması burada Hegel'in bazı metinlerinin *yapıbozumuna* izin verir.

☛ Bkz. *coup de donc*.

- * Fransızca'da bazı filler önlerine "se" alarak dönüslü veya işteş hale gelir ya da özneyi belirsiz kılarak cümleyi edilgenleştirir. Appeler: çağırmak, s'appeler: çağrılmak; mesurer: ölçmek, se mesurer: ölçülmek, entendre: işitmek / anlamak, s'entendre: anlaşılacak / duyulmak ya da (birbirle) anlaşmak vs.

Stricture, Déstriction

La Carte postale, 305 ve devamı: bu terim "ilişki / bağ" ile eşanlamlıdır, ama aynı zamanda "yapı" (structure) sözcüğünü (ondan farklılaşmak suretiyle) çağrıştırmak gibi bir avantajı vardır (376: "yinelemenin diferansiyel stricture'ü"). Derrida 420. sayfada "stricture" ile Almanca *Binden* arasındaki ilişkiyi gösterir: "Bu 'işlev' (...) *Binden*'dir, bağlamaktan, zincirlemekten, kısıtlarak bağlamaktan, sıkıca bağlamaktan, bastırmaktan, sarmaktan (*bänder*), ibaret olan işlemdir": yani bir "stricture işlemi"dir. Tersine olan "déstriction" ise büyük ölçüde "zincirden boşalmak", "çözmek" ve "bağları çıkarmak"ın eşanlamlısıdır (a.g.e. 365; bkz. *Le Toucher*, Jean-Luc Nancy, 73).

☞ Bkz. *bind*, *bindinal*.

Sublime (Yüce)

Tourner les mots, 120 vd.: Derrida'nın Ris-Orangis'teki ambar-kütüphanesine verdiği isim: "yüce".

Supplément (Ek, İlave)

Belirsiz sözcük. "-a eklenen, -e katılan" şeyi gösterir ve dolayısıyla bir başka'dır; ama "-in yerini tutan"dır da ve dolayısıyla aynı'dır: Grammatologie'de Rousseau'nun bazı metinlerinin yapısının bozulduğu terimdir.

Sur (Üzerinde, Üstüne)

Belirsiz sözcük. La Carte postale'da (32) şunları okuruz: "destek üzerinde yazıyorum / dayanak üstüne yazıyorum" [J'écris sur le support]. İki anlama gelen bu ifade hem bir kartpostalın sırtına yazmak hem de kartpostal, daha genel olarak da yazı konusunda yazmaktır. Her zaman yazı desteği üzerinde yazılır / yazının dayanağı üstüne yazılır.

Télekommeiny (Ayetullah)

La Carte postale, 114: "(...) İran'daki ayaklanmada gönderi makamı (uzaklaşmanın devrimci rolü, Tanrı'nın ya da Paris varoşundan mülakatlar veren Ayetullah telehumeyninin rolü)".

☞ *Bkz. mondialatinisation.*

Télé-orgasmisation

Bileşik sözcük. La carte postale, 49: "telgraf üslubumuz, kartpostal sevgimiz, tele-orgazmlaştırmamız, yüce stenografimiz" (ve 119). Aşk mektubu demenin Derridacası.

👁 Bkz. *lettredamour*.

Télérhétique (ya da Métatélérhétique)

Bileşik sözcükler. Points de suspension, 266 n.:
aids virüsü gibi, bilgisayar virüslerini ve genel olarak virüsbilimi konu edinecek olan şey.

Théologeme

“Teorem” ile “teoloji”den *bileşik* sözcük: bir “teolojem” teolojik bir teoremdir (*Apories*, 101-102).

Topolitique, Topolitologie

"Topos", yani yer ile "topoloji", "yerbilim" ve "politik"ten *bileşik* sözcükler, politikadaki yer sorununu dile getirirler; buradan da teleteknolojilere bağlanır (*Echographies –de la télévision*, 68; ve *Apories*, 112: "yasın uzam ve zamanının örgütlenmesi olmadan, ekonomik, eliptik, dolaşısıyla dogmatik diyeceğimiz biçimde politika yoktur, kabir topolitolojisi olmadan, hortlak olarak tinle anamnezik ve tematik ilişki olmadan, bizi rehin tuttuğu denli tutulan *ghost* olarak misafire açık konukseverlik olmadan" (Derrida'nın bundan önceki satırlarda kendisinin çok büyük önem verdiği işaret ettiği beyanı: "hatta belki de o özünde politikayı bağlıyor").

Verginité

“Kamış” (*verge*) ile “bakirelik”ten (*virginité*) oluşan *bileşik* sözcük, eril olan ile dişil olanı birbirine karıştırır (*Glas* 22b) ve dolayısıyla *belirsizliğe* dokunur.

V rit  (Hakikat, Doğruluk)

Derrida "gerekir" ("bu gerekli" ve "bu lazım") ifadesinin *belirsizliği*yle oynayarak doğruluk / hakikat üzerine *belirsiz* bir söylem tutturur: "pek doğaldır ki *hakikate karşı* ya da bilime karşı bir *söylem* tutturmak hiçbir durumda söz konusu değildir (bu konuda suçlamalar iyice şidetlenmişken bu olanaksız ve saçma olur). (...) O halde tüm yayılma / dağılma güçlerini bu önermeye ve bu fiilin biçimine bırakarak yineleyeceğim: hakikat *gerekir*. Bunu kolayca ağızlarına almak ya da iliklerine takmak için esrara bürüyen (bürünen) kişilere. Bu kanundur. Bunu mevcut olan / olmayan (aynı şeydir ya) penisle ilgili olarak söyleyen Freud'u genişçe açıklarken, hakikat içinde 'fetişin normal prototipi'ni teslim etmek gerekir. Bu geçilir mi yahu?" (*Positions*, 79-80 n.23).

KAYNAKÇA*

- * Bu kitapta kaynak gösterilen Jacques Derrida yapıtları (alfabetik sıraya göre dizilmiştir).

- Apories*, Editions Galilée, 1996.
- La Carte postale*, (*Spéculer – sur Freud 'dan*), Aubier-Flammarion, 1980.
- "Circonfession", *Jacques Derrida'da*, G. Bennington ve J. Derrida, Le Seuil, 1981.
- Demeure*, *Maurice Blanchot*, Editions Galilée, 1998.
- La Dissémination* (*La Pharmacie de Platon; La Double Séance*), Le Seuil, 1972.
- Donner la mort*, Editions Galilée, 1999.
- Du droit a la philosophie*, Editions Galilée, 1990.
- Echographies – de la télévision*, Editions Galilée, 1996.
- Etats d'ame de la psychanalyse*, Editions Galilée, 2000.
- La Fausse Monnaie* (*Donner le temps, 1*), Editions Galilée, 1991.
- Feu la cendre*, Des Femmes, 1987.
- "Foi et Savoir", *La Religion'da*, Le Seuil, 1996.
- Force de loi*, Editions Galilée, 1994.
- "Fors", *Verbier de l'homme aux loups'un Önsöz'ü*, N. Abraham ve M Torok, Aubier-Flammarion, 1976.
- Glas*, Editions Galilée, 1974.
- De la grammatologie*, Editions de Minuit, 1967.

Limited Inc., Editions Galilée, 1990.

Mal d'archive, Editions Galilée, 1995.

Marges – de la philosophie (Tymphan; La Différance; Qual Quelle; Signature Événement, Contexte), Editions de Minuit, 1972.

Parages, Editions Galilée, 1986.

Points de suspension, Söyleşiler, Editions Galilée, 1992.

Positions, Editions de Minuit, 1972.

Spectres de Marx, Editions Galilée, 1993.

Le Toucher, Jean-Luc Nancy, Editions Galilée, 2000.

Tourner les mots, Editions Galilée, 2000.

La Vérité en peinture, (*Parergon'dan*), Flammarion, 1978.

La Voix et le Phénomène, Presses Universitaires de France, 1967.

Ulysse gramophone, *deux mots pour Joyce*, Editions Galilée, 1987.

REFERANS SÖZLÜKLER FİLOZOFLAR DİZİSİ

LACAN SÖZLÜĞÜ

LEVINAS SÖZLÜĞÜ

RICŒUR SÖZLÜĞÜ

DERRIDA SÖZLÜĞÜ

DELEUZE SÖZLÜĞÜ

MERLEAU-PONTY SÖZLÜĞÜ

FOUCAULT SÖZLÜĞÜ

LEIBNIZ SÖZLÜĞÜ

KIERKEGAARD SÖZLÜĞÜ

SPINOZA SÖZLÜĞÜ

ROUSSEAU SÖZLÜĞÜ

DESCARTES SÖZLÜĞÜ

FİKİR MİMARLARI DİZİSİ

HEGEL	NEJAT BOZKURT
KANT	NEJAT BOZKURT
EINSTEIN	NEJAT BOZKURT
BENJAMIN	BESİM F. DELLALOĞLU
GOETHE	GÜRSEL AYTAÇ
FREUD	CENGİZ GÜLEÇ
NIETZSCHE	K. SARIALIOĞLU– M. BATMANKAYA
SOKRATES	AHMET CEVİZCI
HUSSERL	KASIM KÜÇÜKALP
BERGSON	ALİ OSMAN GÜNDOĞAN
PAVLOV	UĞUR AKPUR
MILL	CENGİZ ÇAĞLA
ARISTOTELES	KAAN H. ÖKTEN
MEVLÂNÂ	MEHMET KANAR
HEIDEGGER	AHMET AYDOĞAN
FÂRÂBÎ	H. GAZİ TOPDEMİR
İBN SİNÂ	H. GAZİ TOPDEMİR
GALİLEO	H. GAZİ TOPDEMİR – S. YINILMEZ
SCHOPENHAUER	AHMET AYDOĞAN
KIERKEGAARD	KAMURAN GÖDELEK
LACAN	NAMİ BAŞER
BAUDRILLARD	OĞUZ ADANIR
HUME	ÖRSAN K. ÖYMEN
FOUCAULT	VELİ URHAN
İBN RÜŞD	H. GAZİ TOPDEMİR
FICHTE	ARSLAN TOPAKKAYA

REFERANS KİTAPLAR DİZİSİ

TARİH FELSEFESİ

Doğan Özlem

ETİK-AHLAK FELSEFESİ

Doğan Özlem

BİLGİ FELSEFESİ

Ahmet Cevizci

EĞİTİM FELSEFESİ

Ahmet Cevizci

SİYASET FELSEFESİ

Derda Küçükcalp

EĞİTİM DİZİSİ

EĞİTİM ÜZERİNE

Aristoteles

GREKLERDE EĞİTİM DÜŞÜNCESİ

T. Davidson

EĞİTİM ÜZERİNE

Immanuel Kant

BİR EĞİTİM ÜLKÜSÜ OLARAK

RUH YÜCELİĞİ

Friedrich Schiller

AHLAK EĞİTİMİ

Emile Durkheim

İNSAN SOYUNUN EĞİTİMİ

G. E. Lessing

Dünyanın en çok okunan, çevrilen ve yorumlanan filozoflarından birisi olan Derrida, en yenilikçi isimler arasında da ön sırada yer alır. Bu denli ilgi gören Derrida felsefesinin özelliği, sürekli, çabuk çoğalan ve çoğu zaman kışkırtıcı biçimde sözcükler yaratmasıdır. Onun için sözcükler, kavramlara ulaşmada sıçrama tahtası değil aksine, onlar için birer engel ya da tuzak konumundadır.

Derrida felsefesinde yol alabilmek için hazırlanan bu sözlükte, okura tam ve kesin bir kavrayış vaat edilmeden 2001 sonbaharına kadar Derrida tarafından en çok kullanılan ve yinelenen “belirsiz” ya da “bileşik” sözcüklerin belli başlı olanlarına yer verilmektedir.

Referans Sözlükler / Filozoflar Referans Sözlükler / Filozoflar

online satış:
www.saykitap.com

7,50 TL